

UPPSALA
UNIVERSITET

Finns det plats för både kvinnor och män?

Seminariemiljön vid Historiska institutionens
grundutbildning ur ett genusperspektiv

Laura Brander
Historiska institutionen

Finns det plats för både kvinnor och män?

Seminariemiljön vid Historiska institutionens
grundutbildning ur ett genusperspektiv

Uppsala universitets jämställdhetskommitté utlyser årligen pengar till analyser ur genusperspektiv. Kommittén finansierar även tryckningen av rapporten.

Rapportens författare ansvarar för undersökningens upplägg, genomförande och slutsatser.

Innehållsförteckning	
FÖRORD	4
INLEDNING	5
OM GENUS OCH JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING	6
FORSKNINGSLÄGE	7
METOD	8
BAKGRUND: KVANTITATIV OCH KVALITATIV JÄMSTÄLLDHET PÅ HISTORISKA INSTITUTIONEN	11
FÖRDELNINGEN AV MANLIGA OCH KVINNLIKA STUDENTER PÅ GRUNDUTBILDNINGEN	11
FÖRDELNINGEN AV MANLIGA OCH KVINNLIKA LÄRARE PÅ GRUNDUTBILDNINGEN	11
PERSONALENS SYN PÅ JÄMSTÄLLDHET VID INSTITUTIONEN	13
<i>En tolkning av situationen utifrån personalenkäten</i>	16
<i>Seminariemiljön vid Historiska institutionens grundutbildning</i>	17
TALUTRYMMET PÅ SEMINARIERNA	17
<i>Antal avbrott, understöd, kritik och frågor</i>	18
KVINNLIKA OCH MANLIGA STUDENTERS UPPLEVELSER AV SEMINARIE-MILJÖN	20
<i>Varför väljer kvinnor och män att läsa historia?</i>	20
<i>Hur upplever studenterna seminariemiljön och jämställdheten på institutionen?</i>	21
<i>Varför läser färre kvinnor än män historia på universitetet?</i>	23
<i>Hur kan man öka jämställdheten och genusperspektivet?</i>	26
SEMINARIELEDARENS ROLL OCH UPPLEVELSER AV SEMINARIEMILJÖN	26
<i>Seminarieledarnas talartid</i>	26
<i>Seminariemiljön enligt lärarna</i>	27
<i>Könsmedveten pedagogik</i>	28
<i>Varför så få kvinnor?</i>	29
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	30
ÖKAD KUNSKAP OM SEMINARIEMILJÖN UR ETT GENUSPERSPEKTIV	30
ÖKAD MEDVETENHET OM JÄMSTÄLLDHET?	32
ÅTGÄRDSFÖRSLAG	32
<i>Jämställdhetsintegrering på institutionen som arbetsplats</i>	33
BILAGOR	34
BILAGA 1: ANTALET KVINNLIKA OCH MANLIGA LÄRARE OCH UNDERVISNINGSTILLFÄLLEN PÅ GRUNDUTBILDNINGEN I HISTORIA, VÅRTERMINEN 2009	34
BILAGA 2: ENKÄT TILL GRUNDSTUDENTERNA	35
BILAGA 3: TALUTRYMME OCH TYP AV INLÄGG VID SEMINARIERNA PÅ GRUNDUTBILDNINGEN I HISTORIA, VÅRTERMINEN 2009	38
REFERENSER	39

Förord

Historiska institutionen och undertecknad tilldelades år 2008 Uppsala universitets centrala jämställdhetsmedel för genomförande av en genusanalytisk undersökning av institutionens seminariemiljö. Institutionen gick också in med ytterligare medel för att kunna finansiera projektet "Finns det plats för både kvinnor och män?" som genomfördes under vårterminen 2009. Det har varit både roligt och givande att få arbeta med jämställdhetsfrågor på arbetstid, en lyx få förunnat. Ett stort tack således till Jämställdhetskommittén och till Historiska institutionen för finansieringen av projektet. Tack också till Ann-Sofie Wigg Bodin vid Jämställdhetskommittén för trevligt bemötande och snabba svar så fort jag skickat förfrågningar via e-post.

Jag skulle också vilja tacka prefekten vid Historiska institutionen Lars M. Andersson för hans stöd, Karin Hassan Jansson och Karin Kvist Geverts för kloka kommentarer kring rapportens innehåll och utformning samt Cristina Prytz för en givande diskussion kring personalenkäten om jämställdhet. Ett varmt tack till alla de kollegor som frågat hur det går och som velat diskutera jämställdhetsfrågor med mig under terminen. Ett stort stöd initialt var också de luncher som några av kollegorna samlades till och där jag kunde fråga om råd samt ventiler mina metodproblem och andra funderingar, både stora och små.

Slutligen, ett tack till de studenter och lärare som ställt upp som undersökningsobjekt. Det har varit intressant att få vara med på seminarierna och att få ta del av era tankar kring jämställdhet och könsmedveten pedagogik. Hoppas att ni fortsätter att fundera kring dessa frågor även i framtiden.

Uppsala den 5 juni 2009

Laura Brander

Inledning

Att arbeta med jämställdhet innebär mer än mätningar av löneskillnader eller att nå jämkvit i antalet kvinnor och män på en arbetsplats. För att arbeta med jämställdhet krävs en medvetenhet och beteendeförändring (Elvin-Niwak & Thomasson 2003: 216). Jämställdhetsexperten, fil. dr. Eva Mark talar också om attityd- och beteendeförändringar, men väljer även att betona vikten av att ledningen är kunnig och drivande i jämställdhetsfrågor samt att man arbetar både på en analytisk och på en praktisk nivå. Den här studien fokuserar på den analytiska nivån genom en undersökning av seminariemiljön vid Historiska institutionen vid Uppsala universitet ur ett genusperspektiv. Syftet är dock inte bara att öka kunskapen om seminariemiljön, utan även att öka medvetenheten om jämställdhet hos studenter och personal vid institutionen. Men varför ska man överhuvudtaget arbeta med genusanalyser eller med jämställdhet? Eva Mark presenterar två viktiga motiv till jämställdhetsintegrering, nämligen demokrati och kvalitet:

1. Demokratiargumentet innebär att jämställdhetsarbete är ett demokratiskt arbete som söker att stärka mänskliga värden och jämlika förhållanden. Exempelvis ökar man bredden av valmöjligheter för dem som ingår i organisationen, både individuellt och kollektivt.
2. Kvalitetsargumentet innebär att kvaliteten hos det som produceras i organisationen (i det här fallet utbildning och forskning) utvecklas till det bättre. Jämställdhet skapar ett kreativt klimat som främjar inläring, ledningsstrukturer och arbetsprocessen, bland annat genom att man utnyttjar ”den outnyttjade begåvningsreserv” som finns hos det underrepresenterade könet (Mark 2007: 64–80).

Båda argumenten blir tydliga då man diskuterar seminariemiljön ur ett genusperspektiv: hur ska vi göra för att alla ska kunna delta i seminariemiljön på lika villkor? Hur ska vi rent praktiskt göra för att öka kvaliteten på seminarierna? Och hur påverkar jämställdhet och könsmedveten pedagogisk kvalitet i undervisningen?

Enligt undertecknad är ökad medvetenhet kring jämställdhetsfrågor på alla nivåer i en organisation av mycket stor vikt för att uppnå beteende- och strukturförändringar. Då det gäller Historiska institutionen vid Uppsala universitet som arbetsplats, har jämställdhetsfrågor varit på agendan under många år. Det finns en tillåtande attityd (se Bondestam 2005: 23–25) och under vissa perioder har det också gjorts en rad konkreta åtgärder för ökad medvetenhet och för ökad jämställdhetsintegrering. Andra perioder har arbetet legat mer eller mindre nere, på grund av bristande intresse och bristande resurser i form av tid och pengar. Projektet som beskrivs i denna rapport är en del av den viktiga satsningen för ökad medvetenhet som nu förhoppningsvis återigen tagit fart.

Som viktig bakgrundsinformation bör det nämnas att Historiska institutionen under en lång tid präglats av en tämligen god balans mellan manliga och kvinnliga studenter på grundnivån. Kvinnliga studenter har ofta varit i minoritet, men inom spannet för jämn könsfördelning, det vill säga 40/60 %. På avancerad nivå och bland anställda lektorer och professorer har kvinnor ofta tillhört det underrepresenterade könet. Under det senaste decenniet har andelen kvinnliga doktorander och lektorer minskat (i skrivande stund finns inga kvinnliga tillsvidareanställda lektorer), samtidigt som man fått in en tillsvidareanställd kvinnlig professor. Under de senaste åren har också andelen kvinnliga studenter på grundutbildningen minskat något.¹ Det faktum att institutionen i stort har en övertikt av män är också en av anledningarna till att projektet initierades. Hur kan institutionen få in fler kvinnliga studenter, och framförallt, hur ser det ut på grundutbildningen? Var på vägen tappar vi kvinnorna? Kan seminariemiljön vara en av orsakerna till den ojämna könsfördelningen bland studenter på grundutbildningen?

Målsättningarna för projektet har delvis formulerats utifrån den ovan beskrivna situationen. Syftet är som sagt tvåfaldigt; dels att öka kunskapen om institutionens seminariemiljö ur ett genusperspektiv, dels att öka medvetenheten om jämställdhet hos studenter och personal vid Historiska institutionen. Seminariemiljön är intressant att studera då den på flera sätt kan relateras till jämställdhetsfrågor. En av de frågor som diskuterats på institutionen under en längre tid har handlat om huruvida kvinnor och män får olika mycket utrymme på seminarierna och hur seminariemiljön upplevs av kvinnliga och manliga studenter. Projektet inkluderar därför både kvantitativa och kvalitativa studier av seminariemiljön under en termin. Undersökningens metod beskrivs mer detaljerat senare i detta inledningskapitel.

¹ Statistik över studenter, anställda och de verksamma lärarnas könsfördelning presenteras under rubriken ”Bakgrund: Kvantitativ och kvalitativ jämställdhet på Historiska institutionen”.

Huvudfrågan för projektet är: Hur ser seminariemiljön ut på grundutbildningen i historia ur ett genusperspektiv? Frågan kan delas in i tre mindre områden eller delundersökningar: samtalet och talutrymmet under seminarierna, studenternas upplevelser av seminariemiljön samt seminarieledarens roll. Undersökningens olika delar har således kretsats kring följande frågor:

1. Hur mycket talutrymme får/tar manliga respektive kvinnliga studenter? Finns det skillnader i hur manliga och kvinnliga studenter uttrycker sig?
2. Hur upplever manliga och kvinnliga studenter seminariemiljön på institutionen?
3. Vilken roll har seminarieledaren i seminariesituationen? Hur agerar de olika seminarieledarna vid institutionen?

Resultaten från de tre delundersökningarna redovisas under avsnittet "Seminariemiljön vid Historiska institutionens grundutbildning". Projektets resultat placeras i ett större vetenskapligt sammanhang i avsnittet om genus och jämställdhetsintegrering samt i forskningsläget. Enligt Britt-Louise Gunnarsson är det redan känt att männen dominerar samtalet i offentliga sammanhang, men hon betonar också vikten av att studera hur detta går till, om det finns undantag från mönstret och vilka förklaringar som finns till den manliga dominansen. Gunnarsson menar att vid universitetet, liksom vid andra offentliga sammanhang, är de historiska förklaringar av framträdande art – eftersom männen dominerat det akademiska livet under hundratals år, är det inte heller förvånande att åtminstone en del av strukturerna och beteendemönstren finns kvar (Gunnarsson 1997: 147). De historiska förklaringarna kommer dock inte att vara i fokus för denna rapport, här är nuläget och den samtida kontexten av större intresse.

Syftet med kartläggningen är inte att ge ett heltäckande svar på hurvida det finns ett samband mellan seminariemiljön och det sjunkande antalet kvinnliga studenter, men frågan ställs och diskuteras ur olika synvinklar. Även andra möjliga orsaker till snedfördelningen kommer att lyftas fram. I avsnittet "Sammanfattning och slutsatser" ges förslag på möjliga åtgärder för jämställdhetsintegrering och vad institutionen kan göra för att vända trenden av minskad kvantitativ jämställdhet på grundnivå och för att utveckla könsmedveten pedagogik.

Om genus och jämställdhetsintegrering

Projektet som presenteras i föreliggande rapport kan sägas vara en del i arbetet för ökad jämställdhetsintegrering. Enligt Mark betyder jämställdhetsintegrering att man arbetar med "verksamhetsanalys och analys av arbetsprocesser ur genus- och jämställdhetsperspektiv." (Mark 2007: 115) Jämställdhetsintegrering handlar således främst om kartläggning och förändring av organisationens "habitus" – hur man brukar göra och hur verksamheten bedrivs.

Med genusperspektiv menas här att man studerar ett visst fenomen, i det här fallet institutionens seminariemiljö, med kön/genus i fokus. Med genus menas det kulturellt konstruerade könet, det vill säga skapade betydelser eller föreställningar om kön (se t.ex. Butler 2007: 55–56; Hirdman 1988). Det centrala i jämställdhetsintegrering är att de analyser som genomförs inte ska bli liggande, utan de ska vara vägledande då det gäller praktiskt jämställdhetsarbete.

Praktiskt jämställdhetsarbete kan innefatta olika typer av organisatoriskt arbete och enligt Mark finns det framförallt två sätt:

1. Systembevarande jämställdhetsarbete: man tar organisationen för given och arbetar inom de redan existerande ramarna (sammanfaller ofta med kvantitativt jämställdhetsarbete).
2. Systemförändrande jämställdhetsarbete: jämställdhetsintegreringen blir ett led i att fundamentalt förändra en organisation på ett mer djupgående sätt så att även dess kultur förändras. Syftet är att skapa nya normer och handlingsmönster för båda könen (förutsätter kvalitativt jämställdhetsarbete).

Mark skriver att ett "systemförändrande jämställdhetsarbete väcker djupare motstånd eftersom sådant arbete kräver att medlemmarna i en organisation omprövar sin världsbild, sina normer och värderingar." De två arbetssätten ska inte ses i form av dikotomier, utan kan bedrivas parallellt. Båda behövs för att förändra organisationen och samhället (Mark 2007: 21–23). De resultat som förs fram i den här rapporten kan leda till både systembevarande och systemförändrande jämställdhetsarbete, beroende på vilka delar av problematiken man vill lyfta fram och för-

ändra. Vill institutionen öka antalet kvinnliga grundstudenter kan det räcka med systembevarande åtgärder, men vill man förändra seminariekulturen krävs det mer omfattande förändringar och åtgärder inom organisationen.

En av de viktigaste aspekterna av jämställdhetsintegreringen är att ledningen är huvudansvarig i processen. ”Arbetet går ut på att använda rådande maktordning för att åstadkomma en förändring av denna maktordning och att implementera kritiska perspektiv inom denna maktordning.” (Mark 2007: 140). Att ledningens stöd är avgörande betonas även i Arbetslivsinstitutets metodbok för att upptäcka ojämställdhet, *Skelett i Garderoben* (Enström & Jakobsson 2006: 30–31).

Mark menar vidare att en fungerande dialog på en arbetsplats är en viktig förutsättning för jämställdhetsintegrering. Det gäller att skapa ett samtalsklimat där det ”krävs en konfrontation av idéer men utan personliga motsättningar.” (Mark 2007: 117). Även Arbetslivsinstitutet poängterar vikten av kommunikation, men också att skapandet av en ”jämställd organisation handlar om att förändra attityder” (Enström & Jakobsson 2006: 28). Mark menar däremot inte att dialogen går ut på att alla ska tänka och tycka lika, eller att den som leder samtalet lär ut ”sanningar”, utan att samtalet ska ge nya perspektiv till diskussionen om arbetsmiljöfrågor och arbetsprocesser. Eftersom arbete med jämställdhetsintegrering inom statliga myndigheter inte är frivilligt, utan definierat i svensk lagstiftning, bör man inte heller lägga ned för mycket tid och kraft på att övertyga varje enskild individ om dess fördelar (Mark 2007: 121). Förhoppningsvis kan detta projekt initiera en fördjupad diskussion om hur seminarieverksamheten fungerar och hur jämställdhet och genus kan integreras i det samtalet, även om alla kanske inte är överens om problembeskrivningen eller om de metoder eller arbetssätt som bör användas i det praktiska arbetet med jämställdhet.

Enligt Mark kan analyser av verksamheter och arbetsprocesser ur olika genus- och jämställdhetsperspektiv fokusera på ett flertal områden inom en organisation:

1. Verksamhetens konsekvenser (vilka grupper som berörs, budget etc.)
2. Kärnverksamhetens innehåll (t.ex. hur styrd är verksamheten av könsrelaterad normering)
3. Intern organisation (hur fördelas makten, resurserna, hur ser arbetsmiljön ut)
4. Verksamhet och samhällsutveckling (hur verksamheten bidrar till ökad jämställdhet i samhället) (Mark 2007: 132f)

I det här projektet har framförallt den andra punkten, kärnverksamhetens innehåll eller en del av dess innehåll, varit i fokus. Seminarieverksamheten är en viktig del av grundutbildningen och möjliggör att studenterna kan nå de kunskapsmål som ställs upp i kursplanerna. Detta är ett viktigt skäl till att studera denna del av kärnverksamheten, förutom de två mer generella argumenten som presenterades i inledningen.

Ytterligare en term som är viktig att definiera är könsmedveten pedagogik. Enligt Fredrik Bondestam behöver inte varje lärare argumentera för en feministisk teori eller använda en viss pedagogik som ska gynna personer av ett särskilt kön. Däremot handlar det om att aktualisera kunskaper om kön där det är möjligt och att minimera de negativa konsekvenserna av kön för lärande och studiemiljö. Bondestam sammanfattar könsmedveten pedagogik i fyra punkter; att synliggöra och problematisera betydelser av kön, att tillgodose kvinnliga och manliga studenters lärande, att ifrågasätta och förändra pedagogiken och undervisningens struktur, innehåll och praktik, samt att kritiskt se på verkligheten och våra uppfattningar om vetenskap och maktrelationer (Bondestam 2005: 18–19). I den här studien kommer könsmedveten pedagogik att lyftas fram, både i redovisningen av undersökningen och i resultatdelen.

Forskningsläge

Det finns en rad studier som visar att kön är av betydelse vid undervisningssituationer på utbildningssystemets alla nivåer. Exempelvis har Jan Einarsson och Tor G. Hultman, som studerat talmönster i grundskolan och gymnasiet, visat att i offentliga sammanhang och i klassrumssituationer talar männen oftare medan kvinnorna oftare tigger och lyssnar. När kvinnor tar till orda möts de sällan med samma uppmärksamhet som männen (Einarsson & Hultman 1984). Bondestam (2005) menar att detta mönster finns även inom högre utbildning. Han sammanfattar resultaten från den forskning som bedrivits under 1990-talet och tidigt 2000-tal vid svenska högskolor och universitet i fyra punkter:

1. Män talar och kvinnor tigger
2. Mäns frågor följs upp oftare än kvinnors
3. Män försöker och lyckas avbryta oftare än kvinnor
4. Män får oftare understöd till sina inlägg, både av manliga och kvinnliga lärare (Bondestam 2005: 11)

De studier som Bondestam hänvisar till har framförallt fokuserat på forskarseminarier. Som exempel kan nämnas Cecilia Almlövs och Britt-Louise Gunnarssons studier om interaktionen vid forskarseminarier vid Uppsala universitet samt Annika Perssons analys av turtagning och avbrott i seminariesituationer (Almlöv 1995; Gunnarsson 1995 och 1997; Persson 1997). Helena Olevard har också studerat forskarseminariet ur ett genusperspektiv. Hon jämför seminarier med deltagare av bägge könen med enkönade seminarier, i det här fallet på en humanistisk institution med enbart kvinnliga deltagare, och visar att samtalsklimatet på seminariet med enbart kvinnor är mer informellt och att flera är aktiva jämfört med kvinnorna i blandseminarier (Olevard 1997: 72ff).

Grundutbildningen har inte uppmärksamats i lika hög grad som forskarutbildningen i studier av seminariemiljö. Annika Lundmark, Laine Strömberg och Towe Wiiland har dock i sin studie *Mest lika – delvis olika. Hur upplever kvinnliga och manliga studenter sin studiesituation?* (1999) analyserat grundutbildningen vid Uppsala universitet ur ett genusperspektiv och här tas också seminariemiljön upp som en viktig fråga. Syftet med studien var att undersöka varför andelen kvinnliga studenter minskar på högre nivåer och en av de centrala frågorna var hur kvinnliga och manliga studenter upplever sin studiesituation. Sammanlagt 1141 studenter vid fyra olika fakulteter (humanistisk, samhällsvetenskaplig, teknisk-naturvetenskaplig och juridisk) besvarade en enkät om sina motiv för val av utbildning och om sina upplevelser av studiesituationen. Utöver enkätstudien intervjuades 36 studenter för att få djupare information kring frågorna.

Studien visar att det finns både likheter och skillnader i hur kvinnliga och manliga studenter upplever sin studiesituation. Då det kommer till likheterna svarar både kvinnor och män på enkätfrågorna från ett "studentperspektiv" snarare än ett "genusperspektiv", menar författarna. Det viktigaste skälet för både kvinnors och mäns val av studieämne är intresse och både kvinnor och män uppfattar sig som självständiga och uppskattade av kurskamraterna och lärarna. Få studenter har känt sig nedvärderade eller förbisedda. Likaså anser både kvinnliga och manliga studenter att det vore positivt med en större andel kvinnliga lärare, även om det är en vanligare uppfattning bland kvinnorna än bland männen. Kvinnor och män har också liknande uppfattningar om vad som utmärker en god seminariemiljö (stimulerande och givande diskussion, öppenhet för alternativa tolkningar etc.) samt vad som utmärker en bra lärare. Skillnaderna i kvinnors och mäns enkätsvar handlar bland annat om att kvinnor oftare uttrycker att de valt sitt ämne av yrkesrelaterade skäl och att de i större utsträckning känt sig förbisedda och nedvärderade av lärarna. Svaren visar vidare att manliga studenter har bättre självförtroende och att de inte upplever kraven som lika högt ställda som kvinnor gör. Kvinnorna anser att institutionsklimatet bör vara mindre hierarkiskt och formellt än vad männen gör. Slutligen upplever fler kvinnor än män att studiemiljön är mer positiv för manliga än för kvinnliga studenter och att "studentens könstillhörighet påverkar lärares bedömning av studenten" (Lundmark et al 1999: 89–93). Sammanfattningsvis konstaterar författarna att både kvinnor och män anser att universitetsmiljön kan tolkas som en manlig och hierarkisk miljö och att det finns en önskan om ett mer personligt och informellt klimat. Författarna poängterar att ett viktigt mål blir att ge alla studenter oavsett kön lika möjligheter att lyckas i sina studier och ställer upp ett antal pedagogiska frågor som lärarkollegiet kan diskutera för att kunna nå dit (Lundmark et al 1999: 109–110).

Det är intressant att undersöka hur situationen kan se ut vid en institution tio år efter att Lundmark, Strömberg och Wiiland genomförde sitt projekt. Kan man urskilja liknande mönster i de svar som erhållits inom det aktuella projektet?

Metod

Tre olika metoder – observationer, enkäter samt en gruppintervju – valdes ut för de tre olika delundersökningarna som presenterades i inledningen: talutrymmet, studenternas upplevelser och seminarieledarens roll. Projektet har således tillämpat både kvantitativa och kvalitativa metoder. Det kvantitativa inslaget innebar framförallt en översiktlig kartläggning av talutrymmet på A-, B- och C-seminarierna. Antalet kvinnliga och manliga studenter och hur stort utrymme de får i relation till sin andel studerades genom observationer och tidsmätningar. Även statistik

över antalet manliga och kvinnliga studenter samt antalet kvinnliga och manliga lärare som studenterna möter berörs i rapporten. Den kvalitativa delen av projektet består av en analys av hur seminarierna går till, vilka metoder som används och hur kvinnliga och manliga studenter utnyttjar talartiden. Här studeras alltså både studenternas deltagande och seminarieledarens roll ur ett genusperspektiv. Observationerna är tretton till sitt antal, vilket inte ger en heltäckande bild av institutionens seminarier på grundnivå. Däremot kan det ge en fingervisning om hur grupperna och seminarierna ser ut och hur talutrymmet fördelas. För att få en bild av studenternas upplevelser av seminariemiljön delades en enkät ut till samtliga grundstudenter. Dessutom genomfördes en gruppintervju med seminarieledarna för att få deras reflektioner kring seminariemiljö, jämställdhet och könsmedveten pedagogik.

Observation som metod väcker en rad frågor om urval, genomförbarhet och forskningsetik. En grundläggande fråga handlar om huruvida forskaren ska välja att genomföra dolda eller öppna observationer. Dold eller delvis dold observation innebär att studieobjektet inte vet att han/hon studeras eller att han/hon inte vet vad studien handlar om. På så sätt kan resultaten hävdas vara mer pålitliga och representativa och mindre påverkade av den information och förkunskap som forskaren bär på. Forskaren kan på så sätt bli en del av den situationen som han/hon observerar och komma närmare studieobjektet. Nackdelen är att forskaren inte kan göra sina observationer öppet, vilket kan leda till en del praktiska problem, men framförallt kan dolda observationer ifrågasättas från en forskningsetisk synpunkt (Holme & Solvang 1997: 111–112).

Öppna observationer ger en möjlighet för studieobjektet att tacka ja eller nej till att bli observerad och ger även observatören större frihet. Däremot kan resultat från öppna observationer ifrågasättas då det finns en risk att situationen påverkas av observatörens närvaro samt observationens syfte (Holme & Solvang 1997: 113f). I detta projekt har öppna observationer valts som metod, framförallt av forskningsetiska skäl. Jag anser att de som observeras ska få möjligheten att ta ställning till om de vill delta eller ej och de ska också få information om varför jag som observatör befinner mig i klassrummet. Frågetecken kring mina syften som observatör kan skapa ännu större osäkerhet i seminariegruppen än om de vet vilken roll och vilken uppgift jag har. Jag har också på så sätt kunnat använda tidtagarur utan att bli ifrågasatt. Ytterligare en viktig fördel med att göra öppna observationer hänger samman med projektets syfte. Förhoppningsvis har min närvaro kunnat öka medvetenheten om jämställdhet hos både studenter och seminarieledare. Risken att vissa personer påverkats av informationen om projektets syfte och betett sig annorlunda än vad de brukar kan dock inte uteslutas, även om min uppfattning är att de flesta seminariedeltagare ”glömde bort” min närvaro under seminariediskussionens gång.

Sammanlagt genomfördes alltså tretton observationer; fyra på A-kursen, fem på B-kursen och fyra på C-kursen. Antalet seminarieledare var åtta, fyra kvinnor och fyra män. Seminarierna som leddes av de kvinnliga lärarna var fem till sitt antal, medan antalet seminarier ledda av de manliga lärarna var åtta. Här försökte jag få en så stor spridning som möjligt mellan de manliga och kvinnliga lärarna för att kunna observera olika seminarietechniker och om det kan tänkas att seminarieledarens kön påverkar studenternas aktivitet.

Observationerna genomfördes löpande under perioden februari-maj 2009 och dokumenterades med hjälp av tidtagare och observationsprotokoll. Valet att inte spela in seminarierna på video eller band togs på grund av risken att studenterna skulle känna sig besvärade och på så sätt kanske inte våga uttala sig i seminariesituationen. Detta gäller speciellt för de yngre och/eller mindre rutinerade och oerfarna studenterna, som kanske inte har läst så många terminer vid universitetet. Problemet med en manuell tidtagare är att detta är ett tämligen trubbigt verktyg och kan ge felmarginaler i mätningarna (se Sundin 2004). Ett av seminarierna spelades därför in på diktafon för att kunna kontrollera hur väl mina tidtagningar stämde in med ”verkligheten”. Skillnaderna mellan de manuella mätningarna som gjordes under observationen och de mätningarna som sedan gjordes med hjälp av ljudinspelningen var mycket små. Det spelade en avgörande roll för beslutet att fortsätta med mätningarna utan diktafon för att minimera risken för att studenterna skulle känna sig besvärade. Risken för felmätningar finns alltså, men det handlar endast om små marginaler på några sekunder, vilket i sig inte förändrar de slutliga resultaten.

I observationsprotokollen antecknades först och främst kvinnors och mäns talutrymme och antalet tysta deltagare. Vidare gjordes anteckningar kring antalet avbrott, understöd, kritisk och antagonistisk feedback, eventuella referenser till andra seminariedeltagare och antalet frågor som studenterna ställde till varandra eller till seminarieledaren. Valet av dessa kategorier är inspirerat av Cecilia Almlövs rapport ”Kvinnor och män i forskarseminarier”, där hon exempelvis skiljer på understödjande, neutrala, kritiska och antagonistiska kommentarer.

tarer (Almlöv 1995: 52). Understöd definieras här som positiva kommentarer med uppmuntrande innehåll. Kritiska och antagonistiska kommentarer handlar båda om negativ feedback, men skillnaden mellan dessa två måste förtydligas. Kritiska kommentarer kan definieras som kritik av mer konstruktiv karaktär, medan de antagonistiska är hårdare, mer "förkastande" kommentarer. Som avbrott räknas ett inlägg som avbryter en annan persons inlägg.

Även när det gäller antalet avbrott, understöd, kritik etc. kan man säga att det finns en risk för felmarginaler. Jag som observatör kan ha missat att anteckna varje sådan detalj samtidigt som jag skötte tidtagningen. Här hade det kunnat vara en fördel om två personer observerat ett och samma seminarium, men tyvärr hade det varit alltför resurskrävande. Ljudinspelningen visade dock att resultaten stämde tämligen väl överens på de observationer jag gjorde på plats. För en större studie skulle dock en diktafon eller en videokamera vara ett nödvändigt verktyg för att säkra mer korrekta resultat från observationerna. Det kan också konstateras att projektets huvudsyfte inte har varit att analysera just antalet avbrott eller kritiska kommentarer, men dessa aspekter har ändå tagits i beaktande för att få en fylligare bild av seminarierna.

Enkätundersökningen genomfördes i april 2009. Sammanlagt besvarade 104 studenter enkäten, vilket gav en tämligen hög svarsfrekvens på 69 %.² Svarsfrekvensen varierade mellan de olika nivåerna. På A- och B-kursen besvarade sammanlagt 88 av 116 studenter enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 76 %, medan av C-studenter var det endast 16 av 34 som fyllde i enkäten, svarsfrekvens 47 %. Den stora skillnaden beror på att A- och B-studenterna fyllde i enkäten vid ett undervisningstillfälle då jag eller den ansvariga läraren var med och delade ut enkäten, medan hälften av C-studenterna fick enkäten via e-post. Ingen av dem som fått enkäten digitalt svarade trots påminnelse. Av detta kan man dra slutsatsen att det är lättare att få enkätsvar om man personligen träffar informanterna vid ifyllningstillfället.

Frågorna i enkäten bygger delvis på den enkät som genomfördes av Lundmark, Strömberg och Wüand (1999) på fyra grundutbildningar vid Uppsala universitet. Här var avsikten att kunna jämföra resultaten med tidigare forskning, såsom nämndes ovan. Finns det några likheter eller skillnader i hur studenterna upplever sin studiesituation och seminariemiljön nu, jämfört med de studenter som deltog i undersökningen för tio år sedan? Även Almlövs studie har använts i samma syfte. Några av de frågor som hon ställde till doktorander år 1995 har tagits med i studentenkäten här.

Den tredje delundersökningen fokuserade på seminarieledarnas roll och syn på seminariemiljön och som metod valdes gruppintervju. Djupintervjuer med var och en hade varit ett lämpligt alternativ, men på grund av tidsbristen genomfördes alltså en intervju i form av ett gruppsamtal. Samtalet var semistyrkt. Jag hade förberett en rad frågor som ställdes en efter en, men diskussioner pendlade tämligen fritt mellan olika aspekter av undervisning och jämställdhet. Intervjun varade ca 1 timme och sex av åtta lärare deltog. En av nackdelarna med detta arrangemang var att tiden blev knapp. Alla fick uttrycka sin mening, men inläggen blev av naturliga skäl tämligen korta. Därför gavs lärarna också tillfälle att reflektera kring samtalet efteråt och skicka in eventuella synpunkter via e-post.

Följande frågor ställdes vid intervjun:

1. Hur upplever ni stämningen på seminarierna?
2. Hur kan man förbättra klassrumsmiljön och göra stämningen tryggare för alla?
3. Hur tänker ni kring könsmedveten pedagogik? Hur upplever ni kvinnors respektive mäns deltagande under seminarierna?
4. Varför tror ni att färre kvinnor än män väljer att studera historia?
5. Vad kan man göra för att locka fler kvinnor?

Seminarieledarens roll och agerande har studerats även genom observationerna och enkäten. Ytterligare synpunkter har framkommit och diskuteras parallellt under hela terminer, både i informella samtal i korridoren och vid mer formella diskussioner på lärarmöten.

² Totalt hade grundutbildningen 150 registrerade studenter under vårterminen 2009. I verkligheten kan antalet studenter förväntas vara något mindre, eftersom det ofta finns studenter som hoppar av utan att avregistrera sig. Den verkliga svarsfrekvensen kan således vara ännu högre än 69 %. Enkäten återfinns i sin helhet i bilaga 2.

Bakgrund: Kvantitativ och kvalitativ jämförelse på Historiska institutionen

Fördelningen av manliga och kvinnliga studenter på grundutbildningen

Könsfördelningen mellan studenter på grundnivå inom ämnet historia har under långa perioder varit tämligen jämn. Med jämn könsfördelning avses att det finns minst 40 % av vardera könet.³ Under åren 2004–2008 har andelen registrerade kvinnliga grundstudenter i historia pendlat mellan 38 % och 47 %. Under vårterminen 2009 var andelen 37 %, vilket ger en något lägre könsfördelning än under de senaste åren (se tabell 1). Det är svårt att se någon generell trend, men både lärare och institutionsledningen oroar sig för att det finns för få kvinnliga studenter, vilket i sin tur kan leda till färre kvinnliga sökande till forskarutbildningen. Det är framförallt på A-kursen i historia som siffrorna varit/är oroväckande. Under de senaste tre åren har andelen kvinnliga studenter varit under 40 %, den lägsta noteringen från 2007 på 31 %.⁴

Tabell 1: Antalet registrerade kvinnliga och manliga studenter på grundutbildningen vårterminen 2009 i absoluta tal och i procent

	Kursnivå	Antal kvinnor	%	Antal män	%	Totalt antal registrerade
Fristående	A	32	59	22	41	54
	B	2	13	14	87	16
	C	4	40	6	60	10
Lärare	A	1	50	1	50	2
	AB	10	28	34	72	44
	C	7	29	17	71	24
Totalt	ABC	56	37	94	63	150

Källa: GLIS (generellt ledningsinformationssystem), www.uu.se.

Det är viktigt att påpeka att dessa siffror inte ger en helt rättvis bild av verkligheten då alla registrerade studenter inte fullgör sina studier. På seminarierna som observerats har andelen kvinnliga studenter varit endast 30 %, vilket är ganska långt under den officiella siffran 37 %. Det vore önskvärt om man skulle kunna följa upp antalet kursdeltagare mot slutet av terminen, exempelvis genom att se vilka som har skrivit tentamen under de tidigare moment, för att få en mer verklighetstrogen bild av hur många kvinnor och män som läser grundkurser i historia.

Fördelningen av manliga och kvinnliga lärare på grundutbildningen

Under vårterminen 2009 gav Historiska institutionen sammanlagt 238 lärarledda undervisningstillfällen på grundnivå på de fristående kurserna Historia A, B och C. Av dessa 238 tillfällen leddes 165 (69 %) av manliga lärare, 73 (31 %) av kvinnliga lärare. Det totala antalet kvinnliga lärare var 11 (34 %) och antalet manliga lärare var 21 (66 %), vilket redovisas i tabell 1.⁵ Man kan alltså konstatera brister i den kvantitativa jämförelsen på lärarnivå under vårterminen 2009. Det är en bit kvar att gå innan andelen kvinnligt och manligt lärarledda undervisningstillfällen ligger inom gränsen 40/60 %. Det kan också nämnas att läget sett ungefär likadant ut under de senaste åren.⁶

³ Se Uppsala universitets hemsida om utgångspunkterna för universitetets jämförelsearbete, www.uu.se/node480 (2009-04-16).

⁴ Källa: GLIS.

⁵ Andelarna har beräknats utifrån det totala antalet kvinnliga och manliga lärare i scheman för grundutbildningen. Vissa lärare undervisar på flera nivåer och dessa har räknats. Se institutionens hemsida under "Utbildning" och "Schema", www.hist.uu.se (2009-05-28).

⁶ Se institutionens jämförelseplaner för åren 2007, 2008 och 2009, www.hist.uu.se under "Styrelse, arbetsgrupper, planer" (2009-05-13). Alla siffror för åren 2006–2008 i följande avsnitt är tagna från dessa styrdokument, källa: GLIS.

Tabell 2: Andelen kvinnliga och manliga lärare samt lärarledda undervisningstillfällen vårterminen 2009 i absoluta tal och i procent

	Antal lärare	%	Antal tillfällen	%
Kvinnor	11	34	73	31
Män	21	66	165	69
Totalt	48	100	238	100

Källa: www.hist.uu.se (2009-05-28).

Fördelningen av manliga och kvinnliga lärare och hur ofta de träffar studenterna ser dock något olika ut om man bryter ut siffror för varje grundkurs för sig (se bilaga 2 för exakta siffror över undervisningstillfällen ledda av män och kvinnor på vardera grundkursen vårterminen 2009). Fördelningen på Historia A är mycket ojämn. Under vårterminen 2009 undervisade 18 manliga lärare på Historia A vid 73 tillfällen, vilket var 81 % av alla tillfällen. Antalet kvinnliga lärare var sju och studenterna träffade dem alltså vid 17 (19 %) av det totala antalet undervisningstillfällen. Man kan ändå konstatera att andelen kvinnliga lärare på A-kursen i historia ökat något de senaste åren, då den legat runt 10 % under åren 2006–2008.⁷

A-kursen är fördelad i fyra moment. Fördelningen mellan manliga och kvinnliga lärare var mest skev under moment 1-3, där de kursansvariga är män och där andelen manliga föreläsare är mycket hög. På moment 1 träffade studenterna exempelvis sju manliga lärare vid fjorton tillfällen och två kvinnliga lärare fördelat på två tillfällen. Fördelningen var liknande på moment 2 och 3. Under moment 4 träffade A-studenterna sju manliga och tre kvinnliga lärare, vid elva respektive tio tillfällen. Här beror den jämnare fördelningen i antal undervisningstillfällen på att momentansvariga läraren var en kvinna.

Då man studerar den kvantitativa jämställdheten bland lärare på Historia B ser det något jämnare ut än på A-nivån. Antalet manliga lärare var fem, kvinnliga två. Den totala andelen undervisningstillfällen ledda av manliga lärare var 56 %, medan 44 % av tillfällena leddes av kvinnliga lärare. Detta kan jämföras med att andelen undervisning som leddes av kvinnliga lärare under 2006–2008 legat mellan 14 och 37 %. Att antalet undervisningstillfällen under vårterminen 2009 blir så pass jämn, beror på att på två av delmomenten har kvinnliga kursansvariga. På moment 1 exempelvis är den kvinnliga läraren så gott som ensam ansvarig för all undervisning.

Fördelningen ser dock väldigt olika ut i verkligheten beroende på vilken grupp studenten tillhör. Under vårterminen 2009 var B-studenterna indelade i tre grupper under uppsatsmomentet (moment 3). De två grupper som hade en manlig seminarieleddare träffade under terminens gång fyra manliga och en kvinnlig lärare. Av det totala antalet undervisningstillfällen för dessa studenter var 70 % ledda av manliga lärare, 30 % av de kvinnliga lärarna. De B-studenter som tillhörde gruppen med en kvinnlig seminarieleddare på uppsatskursen är de enda studenterna på grundnivå som haft fler kvinnligt lärarledda tillfällen under vårterminen 2009. Dessa studenter träffade tre manliga och två kvinnliga lärare, och de kvinnliga lärarna ledde 78 % av undervisningstillfällena.

På C-kursen ser den kvantitativa jämställdheten något bättre ut än på A-kursen, men däremot är siffrorna inte lika jämna som på B-kursen. Tre män och två kvinnor var involverade i undervisningen, de manliga lärarna hade hand om 68 % av undervisningstillfällena, de kvinnliga 32 %. Jämför man med tidigare är ser det något bättre ut, med undantag för år 2006, då kvinnliga och manliga lärarnas andel av undervisningen var ca 50 % vardera.

Även inom Historia C kan man bryta ut olika siffror för olika grupper. En tredjedel av studenterna hade en kvinnlig examinator på uppsatsventileringen och för dessa studenter blev den lärarledda undervisningen jämn ur ett genusperspektiv (54 % av undervisningstillfällena leddes av manliga lärare, 46 % av kvinnliga). De grupper som hade en manlig examinator träffade manliga lärare vid 83 % av undervisningstillfällena och kvinnliga lärare endast vid 17 % av tillfällena, vilket alltså liknar siffrorna på A-kursen.

Det är dock viktigt att poängtera att studenterna på B- och C-nivå träffar totalt sett relativt få lärare. Skulle man byta ut en eller två manliga lärare mot en eller två kvinnliga, skulle siffrorna ändras radikalt. Just nu finns det endast manliga lektorer bland de fast anställda vid institutionen. För närvarande är två lektorstjänster utlysta och skulle

⁷ Se Jämställhetsplan 2007, 2008 och 2009, www.hist.uu.se under "Styrelse, arbetsgrupper, planer" (2009-05-13).

institutionen få in åtminstone en kvinnlig lektor skulle det också snabbt bli en positiv ändring i den kvantitativa jämställdheten bland lärare på grundutbildningen. På A-nivån, där det totala antalet lärare är mycket större, krävs det dock mer arbete innan man når jämn könsfördelning mellan lärarna. Man kan exempelvis tänka sig att anlita fler kvinnliga föreläsare, framförallt på moment 1-3.

Personalens syn på jämställdhet vid institutionen

Som redan nämnts i inledningen av denna rapport har intresset för jämställdhet och framförallt för det praktiska jämställdhetsarbetet vid Historiska institutionen i Uppsala pendlat från år till år. Vårterminen 2006 genomfördes en enkät bland personalen angående jämställdhetsfrågor vid institutionen. Enkäten initierades av Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighets dåvarande ordförande Mårit Gunneriusson Karlström och sammanställdes i jämställdhetsplanen för år 2007. Totalt svarade 22 av 45 personer på enkäten, vilket gav en svarsfrekvens på 49 %. Resultaten från enkäten visade att institutionen är en arbetsplats ”dominerad av män”, inom så gott som alla kategorier (tex. studenter, doktorander, lärare). Arbetsgruppen såg framförallt allvarligt på det faktum att lärarsidan var helt mansdominerad och föreslog ”skärpta insatser [...] för att häva denna utveckling och att institutionen aktivt verkar för en könsmedveten pedagogik.” Arbetsgruppen efterlyste också att en uppdatering av en föreläsarbank genomförs och görs tillgänglig på nätet, för att bredda rekryteringen av enskilda föreläsare.⁸ Någon sådan åtgärd har dock inte genomförts.

I år genomförde Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet en enkätundersökning innehållande samma frågor som i den tidigare enkäten och den här gången blev svarsfrekvensen 47 % (25 av 53 besvarade enkäten). Av dem som svarade var elva kvinnor, tolv män medan två inte uppgav kön. Den låga svarsfrekvensen kan bero på flera saker, att personalen är ointresserad av jämställdhetsfrågor, inte har tid att svara eller att man känner att man inte varit fysiskt närvarande på arbetsplatsen under den senaste tiden och därför inte kan uttala sig om saken. De fyra frågor som ställdes i enkäten var öppna formulerade och svaren sammanfattas nedan. Här görs också en kort jämförelse med enkätundersökningen från år 2006.

På vilka sätt tycker du att Historiska institutionen är en jämställd arbetsplats? (Aveende både formella och informella strukturer)

Generellt kan man konstatera att de som svarat på enkäten anser att den formella inställningen till jämställdhet på institutionen är positiv och att frågan diskuteras både formellt och informellt. Flera bedömer det såsom att formell diskriminering och sexuella trakasserier är mycket sällsynta och att det råder en god och öppen stämning i fikarummet och på seminarier. Att institutionen tillämpar en tydlig familjepolicy upplevs också som positivt av flera. Vid en jämförelse mellan svaren från kvinnor och män kan man se en nyansskillnad där männen beskriver situationen i mer positiva ordalag. Av tolv svar var fem mycket positiva till det jämställdhetsarbete som bedrivs, exempelvis kommenterades att frågor som rör jämställdhet ”tas på stort allvar”, att atmosfären är ”jämställd” och att det finns en ”hög medvetenhet” om jämställdhetsfrågor. Ett av svaren tar upp åsikten att det inte finns någon påfallande snedfördelning och att arbetsklimatet är ”mycket positivt”. Fem av svaren var mer försiktigt formulerade och tog bland annat upp att institutionen visserligen formellt är en jämställd arbetsplats, men att detta inte behöver betyda jämställdhet i sig. En förde fram åsikten att kön inte är en viktig faktor och att kvinnorna på arbetsplatsen faktiskt är mer framgångsrika på forskningssidan än männen. En annan ansåg att det inte förekommer någon öppen medveten könsdiskriminering, även om en liten grupp av kvinnliga forskare exkluderar andra ur sin grupp.

Av kvinnornas svar kan man generellt uttyda en viss försiktighet, även om de lyfter fram flera positiva aspekter av jämställdhet. De använder sig av uttryck såsom ”relativt icke-hierarkiskt” och ”inger formellt motarbetande av underrepresenterat kön”. Samtidigt poängteras att det finns en öppenhet och en ”uttalad och tydlig önskan” om att institutionen ska vara en jämställd arbetsplats. Någon nämner att handledningen fungerar utmärkt och att ”mindre

⁸ Se Jämställdhetsplan 2007, s. 6–7, www.hist.uu.se under ”Styrelse, arbetsgrupper, planer” (2009-05-13). En föreläsarbank är en lista på föreläsare och deras föreläsningar, upprättad i syfte att en annan person lätt ska kunna gå in och ta över en föreläsning. Det visade sig dock att få lärare ville lämna ut sina föreläsningar, med hänvisning till upphovsrätten. En annan variant hade kunnat vara att ha en lista på föreläsare och vilka områden de kan föreläsa om, vilket skulle lätta för den som planerar schemat. Detta tas upp i åtgärdsförslagen i slutet av rapporten.

seminarier” upplevs som jämställda. I en jämförelse med svaren från 2006 kan man konstatera en rad likheter. De flesta nämner att de formella strukturerna är jämställda och att det finns en medvetenhet och öppenhet kring jämställdhetsfrågor på institutionen. Däremot finns det en rad problem, som förs fram under följande punkt.

På vilka sätt tycker du att Historiska institutionen inte är en jämställd arbetsplats?

År 2006 lyftes problematiken kring den sneda könsfördelningen bland fast anställda, doktorander och ledning upp av sexton personer. I årets enkät tas samma problem upp av arton personer (nio män, åtta kvinnor och en person av okänt kön). Även här påpekas att ledningen enbart består av män och att det för närvarande inte finns en enda fast anställd kvinna bland lektorerna. Två av männen som påtalar bristerna i den kvantitativa jämställdheten anser också att tjänsteutlysningen om ett lektorat i genushistoria är problematisk. En av dem tolkar utlysningen antingen som könsdiskriminering (“klumpigt dold favorisering av kvinnliga sökande”) eller som ”svågerpolitik”, den andra anser att detta handlar om positiv särbehandling som missgynnar yngre manliga forskare. Ytterligare en person (kön ej angivet) menar att diskussionen om att det finns för få kvinnor ”tenderar till att gå över styr” och uttrycker sin oro för att kön i större utsträckning kommer att vara avgörande vid tillsättning av tjänster och fördelning av undervisning än meriter och lämplighet. Sammantaget kan man konstatera att männens svar tar upp endast två jämställdhetsrelaterade problem, den sneda könsfördelningen på institutionens alla nivåer samt tolkningen av att kvinnor särbehandlas positivt i utlysningen av genuslektoratet.

Kvinnornas svar tar upp många fler problemområden än männens och svaren är också betydligt mer utförliga. Åtta svar av elva lyfter fram bristerna i den kvantitativa jämställdheten. Tre kvinnor upplever att könskränkningar är relativt frekvent förekommande (“lilla gumman”-attityd, att kvinnor som ofta för genusrelaterade frågor kan av vissa anses ”tjätiga”, att kvinnor avbryts oftare än män i vissa sammanhang), men någon påpekar också att detta antagligen är omedvetet. Flera anställda för fram just omedvetenheten och ouppmärksamheten som ett av problemen, att det finns bristande kunskaper och låga prioriteringar då det gäller jämställdhetsfrågor. Här nämner en person att det verkar finnas en inställning som går ut på att så fort man satt undan medel för att arbeta med jämställdhet, tror man ”att det ska lösa alla problem och belysa alla aspekter”. Fyra kvinnligt anställda upplever att stämningen i fikarummet och i korridorerna ibland är ”grabbig”, att det finns en viss jargong där exempelvis ”bögskämt” får utrymme. En av dessa personer framhåller att detta visserligen blivit något bättre under de senaste åren, men att problemet fortfarande existerar. Några nämner också att det finns ett informellt manligt nätverk, ”en inre cirkel”, exempelvis vid lunchsammanhang, men som antagligen inte heller är speciellt medvetet planerat. Andra för fram bristen på könsmedveten pedagogik och genusintegrering i undervisningen och att man fortsätter att anlita äldre manliga lärare som vikarier när det finns ett stort behov av att få in kvinnliga lärare.

Jämför man dessa resultat med undersökningen som gjordes år 2006 kan man konstatera att det är liknande kritik som framförs i båda enkäterna. Problemet med den sneda könsfördelningen har alltså inte lösts. Något som inte påtalades i den aktuella enkäten men som fördes fram år 2006 var problematiken kring forskarseminariet, som då uppfattades som ojämnställt av sju personer. Detta betyder förhoppningsvis att seminariet fungerar bättre idag då det gäller jämställdheten än vad det gjorde för tre år sedan.

På vilka sätt tycker du att jämställdheten på institutionen kan förbättras?

Svaren från de manliga anställda kan sammanfattas mycket kort. Två män anser att det inte finns några problem och kommer därmed inte med några förslag. Sju har svarat att den kvantitativa snedfördelningen bör rättas till, men går inte in på hur detta ska göras rent konkret. En föreslår ändrade undervisningsformer, medan ytterligare en ser ökad medvetenhet som det första steget mot ökad jämställdhet.

Ett av de två svar som kom från personer som inte angivit sitt kön tog upp följande: att låta kompetens i stället för kön styra tillsättning av tjänster. Det andra svaret som var mer utförligt föreslog kvotering i uppdrag och undervisningstimmar, att genus bör tas upp på nästa institutionskonferens och att all personal bör ha genuskompetens.

Kvinnornas svar tar upp en mångfald av förslag, bland annat:

- Erkänna problemen, diskussion kring vad vi menar med jämställdhet och mod att formulera problem och åtgärdsförslag
- Fler riktade utlysningar
- En fullständig genomlysning av A-kursen ur genusperspektiv, gynnar inte bara jämställdheten utan alla inblandade
- Vidareutbildning av ledning och övrig personal
- Fler kvinnliga föreläsare, framförallt på A-kursen
- Hämta inspiration från andra institutioner där man lyckats bättre med jämställdhetsintegreringen⁹
- Fortsatta enkätundersökningar bland personalen med jämna mellanrum samt uppföljning av dem
- Uppmärksamma könstrakasserier (fortbildning och diskussion)
- Dokumentation och utvärdering av alla jämställdhetsinsatser

Jämfört med de förslag som gavs för tre år sedan återkommer några av dem i årets enkät. Exempelvis tog man redan år 2006 upp att institutionen aktivt ska arbeta med könsmedveten pedagogik, exempelvis genom att genusperspektivet ska integreras bättre i undervisningen. Förslag som var frekvent återkommande i den tidigare enkäten var att institutionsledningen ska arbeta mycket mer aktivt än tidigare för att få in fler fast anställda kvinnor och att seminariekulturen ska förbättras ur ett jämställdhetsperspektiv.¹⁰ Här kan konstateras att båda sistnämnda förslagen har tagits upp på dagordningen och arbetas med för närvarande, men att få konkreta resultat har kunnat observeras. Att högre seminarier idag fungerar bättre än för tre år sedan är dock positivt i sammanhanget, såsom noterades ovan.

Vad tycker du har förbättrats på institutionen i fråga om jämställdhet det senaste året?

I 2006 års enkät var det sex personer som inte hade någon uppfattning i frågan, tre tyckte inte att arbetet hade förbättrats, medan en person ansåg att tillräckligt hade redan gjorts. Nio påpekade att jämställdhetsgruppen arbetar aktivt med jämställdhetsplanen och att könsfördelningen mellan doktoranderna jämnats ut något. I 2009 års enkät svarar en kvinna att "inget" förbättrats medan en annan svarar "vet inte". Fyra kvinnliga medarbetare påpekar det positiva med att det aktuella jämställdhetsprojektet om seminariemiljön genomförs, en uppskattar enkäten, en påpekar att institutionen återigen har en fungerande arbetsgrupp för jämställdhet som i tid levererat en jämställdhetsplan. Att institutionen utlyst ett lektorat i genushistoria får beröm, liksom ansträngningarna att ändra kurslitteraturen på A-kursen som genomdrivits av de kursansvariga lärarna Patrik Winton, Lars Hermanson och Karin Kvist Geverts.

I de manliga anställdas svar kan man bland annat utläsa att tre personer ser positivt på det aktuella jämställdhetsprojektet och att en person ser utlysningen av genuslektoratet som ett steg framåt för jämställdheten. Någon poängterar att institutionen antog en kvinna till forskarutbildningen i senaste antagningen, vilket ger kontinuitet i tillflödet av kvinnor. En förbättring som förs fram är att Gudrun Andersson vikarierat som studierektor och på så sätt har även en kvinna ingått i institutionens ledning under det senaste året. Fem svar anger dock att de inte kan bedöma om det skett några förbättringar och en person menar att det inte har skett vare sig någon förbättring eller försämring under det senaste året.

⁹ Här skulle man exempelvis kunna nämna Teologiska institutionen, där professor Eberhard Herrman varit med om att ta fram förslag på nya arbetssätt.

¹⁰ För fler konkreta förslag, se Jämställdhetsplan 2007, s. 6, www.hist.uu.se under "Styrelse, arbetsgrupper, planer" (2009-05-13).

En tolkning av situationen utifrån personalenkäten

Hur ska man kunna gå vidare med dessa resultat? Uppgiften för det här projektet har inte varit att göra någon detaljerad sammanfattning eller någon ingående tolkning av enkätsvaren, men det kan ändå vara meningsfullt att diskutera och relatera dem till projektets syfte och resultat. Ett sätt att tolka enkätsvaren är att sätta dem i relation till Fredrik Bondestams kategorisering av olika institutioners attityd till jämställdhet.¹¹ Enligt Bondestam finns det generellt fem olika typer av institutioner med olika förutsättningar för praktiskt jämställdhetsarbete. Dessa är institutioner som aktivt motarbetar, de som passivt motarbetar, de som tillåter, de som uppmuntrar och slutligen de som är drivande i jämställdhetsarbetet (Bondestam 2005: 23). Här föreslås att institutionens attityd till jämställdhetsarbete kan tolkas som tillåtande och ibland möjligen uppmuntrande.

En tillåtande institution beskrivs på följande sätt: ”Diskussioner om jämställdhet, kön eller genus är möjliga eller stundom aktiva och vid institutionen finns ett fåtal personer som i sin forskning arbetar med dylika perspektiv. Försök att föra fram könsperspektiv motarbetas inte öppet [...]. Initiativ godtas om de inte kostar för mycket eller överhuvudtaget kostar tid eller pengar och om de innebär att ansvaret för och genomförandet av en könsmedveten pedagogik faller på den som initierar frågan i sig.” (Bondestam 2005: 24f) Bondestam menar också att vid dessa institutioner finns det relativt goda förutsättningar att utveckla en könsmedveten pedagogik då det till exempel handlar om kurslitteratur och vissa lärares vilja att utveckla genusperspektivet. Beskrivningen stämmer väl överens med hur situationen på Historiska institutionen sett ut de senaste åren. Könsperspektivet diskuteras och motarbetas inte öppet och det finns personer som i sin forskning arbetar med genus. Däremot har det inte gjorts några större satsningar för att exempelvis aktivt verka för könsmedveten pedagogik, förutom det aktuella projektet samt en workshop under vårterminen 2008.

Vid en uppmuntrande institution ”finns en konsensus om vikten av att undervisa könsmedvetet” och att en större grupp lärare arbetar med frågan ”om än i varierande utsträckning”. Ledningen ser fördelarna med könsmedveten pedagogik och lärare som vill arbeta med det ges utrymme att självständigt utveckla genusperspektivet. De får ett relativt stort stöd från ledningen och kollegorna. Även studenter märker tydligt av att det finns en medvetenhet kring frågorna (Bondestam 2005: 25). Dessa punkter stämmer inte lika väl överens med situationen på institutionen, såsom beskrivningen av en tillåtande institution gör. Visserligen finns det en konsensus om vikten av att inte diskriminera någon på grund av kön, men steget till en gemensam front för könsmedveten pedagogik har ännu inte tagits. Lärarna arbetar med frågan ”i varierande utsträckning”, men frågan är om det är ”en större grupp lärare”? Ledningen har gett uttryck för att stödja jämställdhetsintegrering och könsmedveten pedagogik, men vilken kontinuitet finns egentligen i stödet till dem som vill utveckla genusperspektivet? Studenterna har också i sina enkätsvar uppmärksammat bristerna i genusintegreringen, vilket kommer att tas upp mer ingående nedan. Här är det många punkter som kan ifrågasättas och diskuteras, även om viljan kanske finns, både hos stora delar av ledningen och hos övrig personal. Man kan också konstatera att situationen kan se olika ut vid olika tidpunkter och att institutionen kan verka mer uppmuntrande vid tillfällen då det faktiskt satsas resurser på åtgärder och då det finns enskilda individer som driver frågorna väldigt starkt. Då intresse och resurser saknas, faller man ofta tillbaka till att vara mer av en tillåtande institution när det gäller jämställdhetsarbetet.

Den sammanfattande bild som förts fram i personalenkäterna från år 2006 och 2009 är alltså att institutionen haft och fortfarande har en tillåtande attityd till jämställdhetsarbete och könsmedveten pedagogik. Både kvantitativa och kvalitativa aspekterna av jämställdhet och genusintegrering har varit uppe till diskussion på institutionen under de senaste femton åren. Arbetet går dock långsamt och ibland även bakåt. De aspekter som tagits upp ovan leder till en rad frågor: Hur vill Historiska institutionen definieras då det kommer till jämställdhetsintegrering? Är det tillräckligt att ha en tillåtande attityd eller vill institutionen sträva efter att kunna definieras som uppmuntrande eller till och med drivande i sitt arbete? Dessa frågor återkommer jag till i de sammanfattande slutsatserna, men först presenterar jag undersökningens resultat.

¹¹ Ett tack till Märit Gunneriusson Karlström som väckte frågan år 2006 då hon satt som ordförande i Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet.

Seminariemiljön vid Historiska institutionens grundutbildning

De seminarier som observerades under projektets gång var något olika till sin karaktär. I stora drag kunde man skönja tre olika seminarieformer. På A-kursen tillämpades modellen där studenterna först fick samlas i smågrupper för att diskutera instuderingsfrågor. Efter en halvtimme återsamlades klassen för en helgruppsdiskussion. Här hade seminarieledaren en avgörande roll i att styra diskussionen. Smågrupperna redovisade gruppvis sina svar och på så sätt fick de flesta chansen att ta ordet. Som en övergripande kommentar kan sägas att det ofta var talföra män som tog till orda först (med ett eller två undantag) och att svaret sedan kompletterades av kvinnliga studenter och mer tystlåtna manliga studenter. Vid ett av seminarierna var det dock ingen gruppvis redovisning utan mer av en öppen handuppräkring och här var det fler studenter som satt helt tysta. Liknande metod användes också på några av B-seminarierna, exempelvis vid en uppsatsventilering där studenterna fick olika ansvarsområden för opponeringen som de förberett i förväg. Fördelarna med metoden är att smågrupperna får förbereda sina inlägg och att alla verkligen får chansen att uttrycka sig. Å andra sidan kan genomgången upplevas som lite för uppstyrd och ”seg”, vilket både observatören och seminarieledarna på A-kursen uppmärksammat under studiens gång. Sammanlagt tillämpades denna seminariemodell vid sju av tretton seminarier.

Den andra modellen, som tillämpades vid fem seminarier på B- och C-nivå, var en mer öppen diskussion där seminarieledaren delade ut ordet till studenterna som begärt ordet via handuppräkring. Denna seminarieform tillämpades både vid övningsventileringar av gamla uppsatser på C-kursen samt vid diskussioner kring instuderingsfrågor eller metodfrågor på B-kursen. Denna metod kan ge lite mer fart åt diskussionen, men nackdelen är att det blir en tydligare uppdelning mellan talföra och tystlåtna studenter.

Den tredje modellen tillämpades på en C-uppsatsventilering, där respondenten och opponenter helt stod för talutrymmet under första halvtimmen och diskuterade uppsatsen sinsemellan utan några andra inlägg. Sedan gick seminarieledaren laget runt och bad alla studenter att anmäla diskussionspunkter, vilka man sedan gick igenom tematiskt (detta inslag fanns även med vid den ovan nämnda B-uppsatsventileringen). Den här varianten garanterar att alla är med i diskussionen, men naturligtvis är det respondenten som har den största delen av talutrymmet, vid sidan av opponenter.

Variationerna i seminarieformerna, framförallt i den första och andra modellen, kan således sägas vara tämligen små. Man kan också konstatera att ibland övergår den första formen där smågrupperna presenterar sina svar i en mer allmän diskussion som liknar mer den andra seminarieformen som beskrevs ovan. Detta händer mer sällan på A-seminariet, medan B-seminariet oftare gled mellan de två olika formerna under ett och samma tillfälle. Frågor som bör ställas här är huruvida de existerande seminarieformerna gynnar eller missgynnar olika typer av studenter? Är de ovan beskrivna formerna demokratiska och kvalitetshöjande, med tanke på de argument som framfördes i inledningen? Detta återkommer jag till i slutsatserna.

Talutrymmet på seminarierna

Resultaten från seminarieobservationerna var både överraskande och förväntade. Det som kan sägas vara överraskande och även glädjande är att kvinnornas relativa andel av talartiden stämmer tämligen väl överens med deras andel av seminariedeltagare. Kvinnornas totala andel av deltagare vid de observerade seminarierna var 30 % (65 av 214 studenter). Andelen inlägg som gjordes av kvinnliga studenter var 29 %, vilket överensstämmer med andelen av den totala talartiden (seminarieledarnas talartid inkluderas ej här). Dessa resultat går emot tidigare forskning som visat att kvinnliga elever och studenter oftast pratar relativt lite i förhållande till deras antal. I gruppen ”tysta deltagare” (deltagare som inte tog ordet en enda gång under ett och samma seminarium) fanns ungefär 10 % av kvinnorna (7 av 65) och 11 % av männen (16 av 149). Fördelningen mellan dem stämde också överens med andelen kvinnor och män (30 % respektive 70 %).¹²

Då man bryter ut resultat från de olika nivåerna på grundutbildningen kan man konstatera att det ser något olika ut. På A-seminariet var andelen kvinnliga deltagare 35 % (30 av 86), manliga deltagare 65 % (56 av 80). Kvinnorna stod för 31 % av replikerna, vilket motsvarade 33 % av studenternas totala talartid. Kvinnorna pratade alltså något

¹² För statistik från observationerna, se bilaga 3.

mindre jämfört med deras relativa andel av deltagare, men skillnaden är tämligen liten. 33 % av de "tysta" studenterna var kvinnor (5 av 15), 67 % män (10 av 15), vilket också stämmer tämligen väl överens med andelen kvinnor och män på seminarierna totalt.

På B-seminariet utgjorde de kvinnliga studenterna 21 % (14 av 66) av det totala antalet seminariedeltagare. Resultaten från de fem observationerna som genomfördes visar att då det gäller antalet inlägg kan man inte se några större skillnader mellan män och kvinnor. Den totala andelen repliker från de kvinnliga studenterna var 20 %, vilket alltså korrelerar väl med deras totala andel av seminariedeltagandet (21 %). Däremot var det en märkbar skillnad på hur långa de kvinnliga studenternas repliker var i tid jämfört med männens. Kvinnornas talartid var 17 % av studenternas totala talartid. Några få studenter uttalade sig inte alls och i den här tysta gruppen fanns både kvinnliga och manliga studenter. På B-seminariet kan man alltså konstatera att kvinnorna tog relativt lite talutrymme jämfört med männen.

På C-seminariet var kvinnornas andel av deltagarna 34 % (21 av 62). Här kan man konstatera att de kvinnliga studenterna pratade något mer än deras relativa andel av talartiden, nämligen 37 % av den totala tiden som studenterna hade till sitt förfogande. Räknat i andelen repliker blir procentsatsen densamma, 37 %. Antalet "tysta" studenter var väldigt lågt på C-seminariet. Endast på ett av fyra seminarier var det en manlig student som inte yttrade sig alls. Här kan man se en skillnad mellan de olika nivåerna; andelen tysta deltagarna var störst på A-nivån, för att sedan successivt minska till C-nivån.

Vad som är intressant är att vid så gott som varje seminarium och i varje grupp fanns det en eller ett par manliga studenter som tog en märkbart större del av talartiden. Exempelvis stod en ensam manlig student för 33 % av studenternas totala talutrymme under ett av B-seminarierna.¹³ I en annan grupp fanns två talföra män som tillsammans upptog ca 46 % av de manliga studenternas talutrymme, totalt sett 41 % av hela gruppens talutrymme.¹⁴ På ett av A-seminarierna hade en manlig student ordet under 32 % av gruppens talartid.¹⁵ På två av tretton seminarier kunde man konstatera att det även fanns kvinnor bland de mest talföra studenterna. Annika Månsson har i sin avhandling visat att det redan inom förskolan finns en tendens att en eller några pojkar dominerar under de pedagogledda samlingarna, ett fenomen som hon kallar för "herre på täppan". Samtidigt är flera pojkar tysta, men det är endast de "högljudda" som märks utåt (Månsson 2000). Kan det vara så att detta fenomen finns också inom äldre elevgrupper och även inom högre utbildning? De genomförda observationerna på Historiska institutionen tycks peka åt det hållet.

Finns det någon seminarieform som verkar gynna eller missgynna de kvinnliga studenterna? Här kan man inte se några tydliga samband, därtill är underlaget för litet. På B-seminariet där kvinnorna talade mindre i förhållande till deras totala andel tillämpades både modellen där studenterna fick förbereda sig i smågrupper och modellen med fri handuppräkring. Skillnaden i talartid mellan dessa två former var marginell. Vad som tycks mer avgörande för kvinnornas andel av inlägg och talutrymme är deras totala andel av studenterna. Vid de seminarier där kvinnorna var i påtaglig minoritet (20 % eller färre), verkar de också ha tagit mindre utrymme. Detta talar starkt för studentgrupper med jämnare könsfördelning.

Antal avbrott, understöd, kritik och frågor

Cecilia Almlöv har studerat antalet avbrott samt olika typer av kritik vid forskarseminarierna vid Uppsala universitet. Hennes och andra liknande studier har visat att männen avbryter andra seminariedeltagare oftare än vad kvinnor gör (Almlöv 1997; Persson 1997; Bondestam 2005). Almlöv pekar också på att seminariedeltagarnas roll och status kan ha betydelse för avbrottsfrekvensen. Min undersökning visar att det är mycket sällsynt på seminarierna vid grundutbildningen i historia att studenterna avbryter varandra. De få gånger det hände under de seminarier som observerats var det oftast manliga studenter som stod för avbrotten (22 av 28 avbrott). En och samma student stod för hälften av de manliga studenternas avbrott (11 avbrott under två seminarier). Han var också en av de personerna som enligt Månsson skulle kunna kategoriseras som "herre på täppan", som märkbart

¹³ B-seminarium den 10 februari 2009.

¹⁴ B-seminarium den 7 april 2009.

¹⁵ A-seminarium den 7 april 2009.

dominerade under seminariet. Man kan dock inte se något mönster i om dessa avbrott oftare riktades mot kvinnliga än mot manliga seminariedeltagare. Även seminarieledaren avbröts av den ovan nämnda personen, vilket annars var mycket sällsynt.

Antalet inlägg som kunde kategoriseras som positiv feedback var också tämligen få till sitt antal (67 av totalt 1215 inlägg) när man tittar på de observerade seminarierna i sin helhet. Här kan man konstatera den största skillnaden mellan manligt och kvinnligt beteende. Kvinnliga studenter verkar ge understöd oftare än vad de manliga studenterna är då 51 % av det totala antalet positiva kommentarerna fälldes av kvinnor (i jämförelse med att kvinnorna endast utgjorde 30 % av seminariedeltagarna). Negativ kritik fick större utrymme än understöd (371 inlägg), men det såg dock olika ut beroende på seminarieform och nivå. De seminarier där man diskuterade instuderingsfrågor innehöll av naturliga skäl färre kritiska kommentarer än de seminarier där studenterna diskuterade till exempel en uppsats. Kvinnorna stod för 36 % av de kritiska kommentarerna, medan männens andel var 64 %. De inlägg som kategoriserats som antagonistiska, det vill säga gravt negativa, var mycket få till sitt antal (5 stycken). Dessa inlägg gjordes av två manliga studenter, en på B- och en på C-nivå, vid ventileringar av gamla uppsatser.

När det gäller kategorierna tvekan, referenser och frågor fanns marginella eller inga skillnader mellan könen. Kvinnorna uttryckte sig med tvekan något oftare och refererade också till andra studenter något oftare. Andelen frågor som ställdes stämmer överens med andelen kvinnliga och manliga studenter.

Tittar man närmare på varje nivå för sig kan man se att på A-seminariet var avbrott väldigt sällan förekommande. Endast ett avbrott från en manlig student och ett avbrott från en kvinnlig student kunde observeras. Positiva och negativa kommentarer lyste helt med sin frånvaro, men detta kan förklaras med innehållet i seminarierna, som var rent faktamässigt. Man kan anta att det är svårt för studenter på A-nivå att ge omdömande kommentarer i sina svar på instuderingsfrågor, vilket de inte heller synbart uppmuntrades till av seminarieledarna.

Antalet tvekande inlägg var tämligen lågt på A-seminariet, vilket gör det svårt att dra några generella slutsatser. Det kan ändå konstateras att 42 % (8 av 19) av inläggen som tolkades innehålla tvekan kom från kvinnliga studenter, 58 % (11 av 19) från männen. Detta innebär att 10 % av de 84 kvinnliga inläggen och 6 % av de manliga inläggen kategoriserades som tvekande. A-studenterna refererade inte överhuvudtaget till varandras inlägg och de var också sparsamma med frågor. 33 % av frågorna ställdes av kvinnliga studenter, 67 % av manliga, vilket överensstämmer nägorlunda med kvinnors och mäns andel av deltagare som var 35 % respektive 65 %.

På B-seminarierna gav både kvinnor och män understöd och kritik. Kvinnorna stod för 33 % av de positiva kommentarerna (totalt 8 st. inlägg), vilket alltså var påtagligt högre än deras relativa andel av gruppen (21 %). Då det gäller negativa kommentarer stod kvinnorna för ca 28 % (23 st.), männen för 72 % (53 st.). Tre kommentarer har tolkats som "antagonistiska" och dessa kommentarer fälldes av en och samma manliga student vid ett av seminarierna.

Man kan också notera att även på B-seminariet verkade varken kvinnor eller män uttrycka sig med tvekan i någon större utsträckning, men här stod de manliga studenterna för en högre andel tvekande inlägg än kvinnorna. 17 av 387 (4 %) av manliga inlägg och 3 av 94 (3 %) kvinnliga inlägg kategoriserades som tvekande. Precis som på A-seminariet var B-studenterna mycket sparsamma med referenser till varandras inlägg. Däremot ställde de påtagligt fler frågor än A-studenterna och detta var tämligen jämnt fördelat mellan de två könen i relation till deras andel av seminariedeltagarna (21 % respektive 79 %): 22 % av frågorna ställdes av kvinnorna, 78 % av männen.

På C-seminariet, där studenterna överlag var mer aktiva, var antalet inlägg i varje kategori mer frekvent förekommande. Här kunde diskussionen bitvis likna ett vetenskapligt samtal där studenterna refererade till varandra och gav varandra feedback. Kvinnorna gav märkbart oftare positiv feedback än männen (60 % av allt understöd kom från kvinnliga deltagare) och refererade också något oftare till andras inlägg (50 %). De var också något mer frågvisa än de manliga C-studenterna då 47 % av frågorna kom från kvinnor, 53 % från män. Här kan påminnas om att kvinnornas andel av deltagarna var 34 %, männens 66 %.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att observationerna gett en hel del intressanta resultat. För det första, när det gäller talutrymmet, verkar kvinnornas andel av talartiden stämma väl överens med deras totala andel av studenterna. En skillnad kan skönjas mellan de grupper där det finns väldigt få kvinnor (runt 20 %) och där andelen

är något högre (30–35 %). I de grupper där antalet kvinnor är mycket lågt, pratar också kvinnorna relativt mindre, vilket är i enlighet med vad tidigare forskning kommit fram till (Olevarud 1997). I de grupper där det finns fler kvinnor, tar de ofta minst lika mycket talutrymme som männen. Att kvinnorna på grundutbildningen i historia talar relativt mycket på seminarierna går å andra sidan emot den tidigare forskningen, där resultaten oftast pekat åt motsatt håll. Ur demokratiaspekten är detta resultat mycket glädjande. En intressant aspekt är dock att på de seminarier där jag haft känslan att kvinnorna pratat mer än vanligt, har andelen repliker och andelen talartid ändå stannat på samma nivå som kvinnornas relativa andel av deltagare. Som observatör har jag alltså trots att kvinnorna pratat mer än de faktiskt gjort, innan jag har sett svart på vitt. Det kan alltså finnas en del förutfattade meningar eller förväntningar på de båda könen, som är svåra att ta på innan man gjort några kvantitativa mätningar av hur det faktiskt förhåller sig. Detta faktum har lyfts fram av tidigare forskning (Einarsson & Hultman 1984; Bergsmeds & Strandgren 2007). Det ska också påpekas att de tysta deltagarna har varit av båda könen och att de mest talföra var oftast män, vilket stämmer överens med resultaten från Månssons studie (Månsson 2000).

För det andra, gällande studenternas uttrycksätt och agerande, verkar de manliga studenterna avbryta andra seminariedeltagare något oftare än vad kvinnor gör medan kvinnorna tycks ge mer positiv feedback än de manliga studenterna. Då det gäller antalet avbrott är det dock svårt att dra några generella slutsatser eftersom det handlar om så få inlägg. Dessa resultat stämmer överens med tidigare studier, där man konstaterat att männen ofta är mer kritiska i sin framtoning (se t.ex. Bondestam 2005). En intressant tolkning som skulle kunna göras utifrån de ovan presenterade resultaten är att den kvinnliga studenten i högre grad representerar den ”ideala studenten”, om man med idealstudent avser en person som kan ge både positiv och negativ feedback, som inte avbryter andra talare och som tar ”lagom” mycket talartid. Ett sådant beteende kan ses som något eftersträvänsvärt hos alla studenter oavsett kön och förhoppningsvis kan ökad medvetenhet kring dessa frågor också leda till att seminariemiljön kan utvecklas i framtiden.

Kvinnliga och manliga studenters upplevelser av seminarie- miljön

Den andra delundersökningen bestod av en enkät som fokuserade på studenternas upplevelser av seminariemiljön, men även på frågor om varför de valt att läsa historia, hur de ser på institutionen från ett jämställdhetsperspektiv och vilka förbättringar man skulle kunna göra då det gäller jämställdheten. Totalt deltog 30 kvinnliga studenter och 74 manliga studenter i enkätundersökningen. Svarefrekvensen var, såsom nämndes ovan, 69 % (104 av 150 registrerade studenter), men skiljde sig mycket mellan A- och B-studenterna (76 %) och C-studenterna (47 %). Medelåldern för kvinnorna var 22,7 år och för männen 23,5 år. Även om männen var något äldre i genomsnitt hade de i medeltal läst färre terminer vid universitetet: 3,2 jämfört med kvinnornas 3,7 terminer.

Varför väljer kvinnor och män att läsa historia?

Enkätfrågorna 4 och 5 fokuserade på varför studenterna valt att läsa historia. Här återgavs en rad påståenden och studenterna fick på en skala mellan 1 och 6 gradera hur mycket de instämde i att olika faktorer påverkat deras val av ämne. 1 motsvarar ”instämmer inte alls” medan 6 motsvarar ”instämmer helt” (för hela enkäten, se bilaga 2). Resultaten som presenteras här är medelvärden av graderingen 1–6.

Det absolut viktigaste skälet för både kvinnors och mäns beslut att studera historia var intresset för själva ämnet (medelvärde 5,9 för kvinnor, 5,5 för män). Många uppgav också att de läser till lärare och att det var skälet till att de valt att läsa historia (2,6 för kvinnor, 2,8 för män) eller att man hade hört positiva omdömen om kursen (2,8 för kvinnor, 2,6 för män). Att komma in på forskarutbildningen var ett lika ovanligt skäl för kvinnor och män (2,3). De lägst rankade skälen var att historia ansågs som ”lätta poäng” eller att man skulle ha påverkats att läsa ämnet för att man hade kompisar som också gjorde det. Det kan dock nämnas att männen instämde påtagligt mer i påståendet att historia verkade lätt att klara av (2,1 jämfört med kvinnornas 1,6). Några män uppgav som ett övrigt viktigt skäl att historia är allmänbildande.

Även på frågan varför man valt att fortsätta sina studier i historia hade kvinnor och män tämligen likartade svar. Den här frågan besvarades alltså endast av dem som bestämt sig att gå vidare i sina studier i historia. De svarsalt-

ernativ som graderades högst av båda könen var att man varit nöjd med innehållet i de tidigare kurserna, att undervisningen höll hög kvalitet och att lärarna var engagerade. Manliga studenter instämde i de två sistnämnda påståendena i högre grad än kvinnliga (männens medelvärde var 4,6 för båda påståendena, kvinnornas 4,3 respektive 4,2), medan i det första påståendet instämde män och kvinnor i lika hög grad (4,6 för bägge könen). Efter dessa skäl rankades möjligheten att få ett intressant arbete som en viktig anledning till fortsatta studier i historia (3,8 för båda könen). Att komma in på forskarutbildningen som ett skäl att studera vidare var fortfarande ungefär lika ovanligt hos de båda könen, men något oftare förekommande för de kvinnliga studenterna (2,6 för kvinnor respektive 2,4 för män). Detta går emot resultaten i Lundmarks, Strömbergs och Wiänds studie där män i högre grad än kvinnor bedömde forskarutbildningen som ett motiv för deras val av studie (Lundmark et al. 1999:33).

Svaren mellan studenter från olika nivåer var väldigt snarlika. Här kan dock två skillnader lyftas fram. A-studenterna var i viss mån mer benägna än B- och C-studenterna att instämma i påståendet "historia verkade lätt, enkla poäng" och då var det också fler män som instämde. Inte helt oväntat gav fler C-studenter än A- och B-studenter forskarutbildningen som ett skäl för fortsatta studier.

Jämför man vidare med resultaten i Lundmarks, Strömbergs och Wiänds studie så kan man konstatera att även där var intressemotivet det allra viktigaste för både kvinnliga och manliga studenter. Även de andra motiven rankades snarlikt av studenter som läste vid Uppsala universitet för tio år sedan. Precis som på Historiska institutionen tyckte något fler kvinnor att intresset för ämnet avgiort deras val och fler män ansåg att "enkla poäng" lockat dem att söka in på kursen. Den enda punkten som resultaten inte stämmer överens med studien från 1999 är alltså önskan att komma in på forskarutbildningen. För tio år sedan var det fler män som instämde i påståendet och totalt uppgav en mindre andel av studenterna forskarutbildningen som ett motiv jämfört med den aktuella studien (Lundmark et al 1999: 33).

Hur upplever studenterna seminariemiljön och jämställdheten på institutionen?

Frågorna 8 och 9 handlade om studenternas uppfattning om seminariemiljön, undervisningsformer och jämställdheten på institutionen. Fråga 8 koncentrerade sig på seminariet och här kan vi se att kvinnliga och manliga studenter delvis har liknande åsikter, men att det skiljer sig på ett par intressanta punkter. Som helhet kan man konstatera att de flesta studenterna verkar vara nöjda med seminarieformen, både då det gäller stämningen, seminarieledarnas insats och seminariets positiva effekt för deras inläring. De allra flesta instämmer också i påståendet att det är lätt att få ordet på seminarierna och att kvinnor och män får lika stora chanser att uttrycka sig. Däremot skiljer sig påståendena b), h), i) samt k) mer än andra åt då man jämför kvinnliga och manliga studenters svar (se tabell 3).

Tabell 3: Medeltal för studenternas upplevelser av seminariemiljön fördelat på svar från kvinnor och män

Fråga 8: Till hur stor del instämmer du i följande påståenden om seminariemiljön?	Kvinnor	Män
a) stämningen på seminarierna är öppen och positiv	4,8	4,6
b) seminarieledarna är kunniga och duktiga att hålla i en diskussion	4,5	4,9
c) kritiken som ges är konstruktiv	4,4	4,3
d) det ställs för höga krav på seminariedeltagarna	2,4	2,4
e) seminarieformen är den bästa formen för min inläring	4,0	3,9
f) jag är alltid väl förberedd inför seminarierna	3,5	3,5
g) det är lätt att få ordet på seminarierna	4,7	4,8
h) jag känner att jag vågar prata på seminarierna	4,0	4,7
i) jag känner att jag får säga mycket på seminarierna	4,2	4,4
j) jag är ofta nöjd med min insats på ett seminarium	3,5	3,9
k) män och kvinnor får lika stora chanser att uttrycka sig på seminarierna	4,7	5,2
l) seminarieledarna bekräftar manliga inlägg oftare än kvinnliga inlägg	1,6	1,8

Fotnot: 1 = instämmer inte alls, 6 = instämmer helt

Den största skillnaden visade sig finnas i påståendet ”jag känner att jag vågar prata på seminarierna”. Här blev medelvärdet för de kvinnliga studenterna 4,0, medan de manliga studenternas medelvärde var 4,7 på en skala mellan 1 och 6. En annan märkbar skillnad låg i hur påståendet ”män och kvinnor får lika stora chanser att uttrycka sig på seminarierna” upplevdes av studenterna. Här var det färre kvinnor som höll med, även om graden av instämmande är hög både för kvinnor och för män. Vidare verkar det som att fler män är nöjda med sin insats på seminarierna och de håller också oftare med om att seminarieledarna är kunniga och duktiga på att styra en diskussion. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att de kvinnliga studenterna är något mindre nöjda med seminarierna och med sin egen insats och att de oftare än männen känner sig tveksamma till att ta ordet. Detta kan relateras till de resultat som Almlöv för fram om kvinnliga och manliga doktoranders uppfattningar om forskarseminariet, där betydligt fler kvinnor är missnöjda med sina insatser och känner att de inte är tillräckligt aktiva (Almlöv 1995: 63–64, 70).

I tabell 4 kan vi se hur studenterna instämde i några påståenden om jämställdhet och könsmedveten pedagogik vid institutionen. Kvinnliga och manliga studenter instämde mer eller mindre lika i flera av påståendena, men även här kan man se några olikheter mellan könen.

Kvinnornas medelvärde i fråga a) visar att de i högre grad än männen instämde i påståendet att det vore positivt om institutionen hade fler kvinnliga lärare än vid dagsläget. Detta stämmer också väl överens med resultaten från Lundmarks, Strömbergs och Wiands studie från 1999, där 60 % av kvinnorna och knappt 50 % av männen instämde i påståendet (Lundmark et al 1999: 51).

Varken kvinnliga eller manliga studenter instämde här kraftigt i påståendet om att det vore positivt med fler manliga lärare, att lärarna använder sig av könsmedveten pedagogik eller att genusperspektivet i kurslitteraturen är särskilt tydligt. Männen verkade i något högre grad än kvinnorna anse att de fått tillräckligt med information om jämställdhet. Slutligen var det tämligen få som ansåg sig veta var de kan hitta information om jämställdhet. Här var det något fler kvinnor än män som instämde.

Tabell 4: Studenternas upplevelser av undervisningen och jämställdheten på institutionen

Fråga 9: Till hur stor del instämmer du i följande påståenden om undervisningen och institutionen?	Kvinnor	Män
a) det skulle vara positivt om andelen kvinnliga lärare vid institutionen var större	4,0	3,3
b) det skulle vara positivt om andelen manliga lärare vid institutionen var större	2,3	2,4
c) lärarna vid institutionen använder sig av könsmedveten pedagogik	2,9	3,1
d) kurslitteraturen verkar ha ett tydligt genusperspektiv	3,0	3,0
e) jag har fått tillräckligt med information om jämställdhetsfrågor på institutionen	3,3	3,7
f) jag vet var jag kan hitta information om jämställdhetsfrågor vid institutionen	2,7	2,3

Fotnot: 1 = instämmer inte alls, 6 = instämmer helt

Påståendena 9 a) och b) var något som reflekterades mest över i den öppna rutan för kommentarer. Samtidigt som påståendet att det vore positivt med fler kvinnliga lärare fick ett relativt högt medeltal, var det några studenter som ville kommentera påståendet. Nio manliga studenter och en kvinnlig student menade att det inte spelade någon roll huruvida läraren var en kvinna eller en man, utan det viktiga var att de var kunniga. Dessa personer hade fyllt i olika grader av instämmande i påståendet a), någon önskade fler kvinnliga lärare i vilket fall som helst, andra instämde inte alls. Man kan tycka att det är motstridigt att instämma i påståendet samtidigt som man anser att kön inte spelar någon roll, men det kan också handla om en krock mellan ideal och verklighet. Ytterligare en intressant aspekt just i den här frågan var att en större andel kvinnor (8 av 30, det vill säga 27 %) än män (7 av 74, det vill säga 9 %) instämde helt i påståendet.

Kommentarerna till påståendena c) och d) var av olika karaktär. Några anmärkte att de inte visste vad ”könsmedveten pedagogik” var och hade därför inte ringat in någon siffra alls. Här hade man kunnat tänka sig att förklara termen för att få högre svarsfrekvens och tydligare svar. Andra kommentarer var kritiska och riktade sig mot institutionens låga ambitioner att integrera genus i undervisningen och i kurslitteraturen. Här är några av de kritiska rösterna:

Jag tycker att det är negativt att man tar upp kvinnornas historia som en separat föreläsning och som separat fråga på seminarieuppgifterna. Man bakar inte in kvinnan i det historiska förloppet under alla föreläsningar. Och det kommer aldrig någon fråga om kvinnans situation på tentan. (kvinnlig A-student)

De påstår att modern genusforskning försöker inkorporera kvinnor i historieförloppet, utan att sätta dem i en egen kategori. Sen ger de en särskild föreläsning som tar upp kvinnors roll i historien i alla fall. Det är lite konstigt. (kvinnlig A-student)

Det är intressant att de föreläsningar som handlar om kvinnor, barn, utsatta i samhället etc. hittills bara har letts av kvinnor... Varför? (kvinnlig A-student)

Oftast så är det männens historia som porträtteras och återges i samband med viktiga historiska skeenden. (manlig A-student)

Litteraturen är nästan lite jobbig, speciellt på A-kursen när varje kapitel har ett tillagt genusperspektiv. (kvinnlig B-student)

De flesta kritiska kommentarerna kom från kvinnliga A-studenter, vilket kan vara intressant att reflektera över. Andelen manliga lärare på A-kursen var 80 % under vårterminen 2009. Liknande kommentarer har också tagits upp av studenter under tidigare terminer, vilket framkom i gruppintervjun med lärarna. Likaså har lärarna varit missnöjda med kurslitteraturen med tanke på frånvaron av genusperspektiv, vilket alltså en del av studenter också verkar ha uppmärksammat.

En annan tänkvärd detalj i samband med fråga 9 är att så pass många studenter instämmer i påståendet om att de fått tillräckligt med information om jämställdhet. Men svaren på fråga 10 visar också att studenterna inte vet vart de ska vända sig utifall de skulle råka ut för sexuella trakasserier. 15 personer (14 %) har kryssat i att de vet, men flera av dem anger ändå instanser såsom polisen eller Jämo. 89 personer (86 %) kryssade i att de inte vet vem de ska vända sig till. Några studenter kommenterar detta senare i enkäten, där man föreslår att institutionen skulle kunna ge samlad information exempelvis vid terminsstart. I jämställdhetsplanen för år 2009 finns också ett åtgärdsförslag om ett informationsblad till studenterna, som förhoppningsvis kommer att distribueras vid introduktionen höstterminen 2009.¹⁶

Varför läser färre kvinnor än män historia på universitetet?

I fråga 11 efterfrågades orsaker till varför så få kvinnor läser historia och varför de inte fortsätter till högre nivåer. Studenterna uppmanades också att ge förslag på hur man skulle kunna tänka sig att bryta trenden. Det är intressant att notera att en större andel kvinnor än män har gett mer fyllda kommentarer, vilket möjligtvis ger en indikation om att kvinnor är mer angelägna eller intresserade av jämställdhetsfrågor. 23 av 30 kvinnliga studenter (77 %) svarade på frågan, medan svarsfrekvensen bland de manliga studenterna var 47 av 74 (64 %). Svaren är för det mesta seriöst formulerade, men några av svaren skiljer sig ur mängden, t.ex. ”Tjejer gillar skor och shopping” (manlig A-student).

Svaren på frågan varför färre kvinnor än män väljer att läsa historia kan kategoriseras in i fem övergripande teman eller grupper:

1. Detta är inget problem (6 män, 3 kvinnor)
2. Den enskilda individens intresse för historia styr valet, men någon förklaring till varför det är så ges inte (6 män, 4 kvinnor)
3. Intresse och ämnets karaktär styr och detta förklaras med hjälp av kön/genus (23 män, 11 kvinnor)
4. Strukturerna på institutionen eller universitetet påverkar studenternas val (3 män, 4 kvinnor)
5. Kvinnor väljer hellre andra ämnen eller mer yrkesrelaterade utbildningar (7 män, 3 kvinnor)

¹⁶ Se Jämställdhetsplan 2009, s. 3, www.hist.uu.se under ”Styrelse, arbetsgrupper, planer” (2009-05-13).

Sex män och tre kvinnor ställde sig alltså frågande till att det verkligen var färre kvinnor på grundutbildningen i historia eller att det i sig skulle vara ett problem: ”Tycker att det [redan] är många tjejer” (manlig A-student), ”Har ej märkt sådana tendenser” (kvinnlig A-student) och ”Förstår ej varför ’trends ska brytas’” (manlig C-student). Dessa svar ger alltså varken några förklaringar till varför det ser ut som det gör eller vad man skulle kunna göra åt saken. De fyra andra svarsgrupperna tas upp i följande avsnitt.

Intresse och ämnets karaktär

Punkterna 2 och 3 gemensamt tyder på att många studenter upplever att intresset för ämnet även styr valet av utbildning. Detta resultat hänger samman med svaren på fråga 4, där intressemotivet rankades högt för studenternas egna individuella val av att läsa historia. Sex män och fyra kvinnor anger kvinnor och mäns olika historiciintresse som en förklaring, men utvecklar inte sitt svar nämnvärt. I påtagligt fler svar analyseras intresset och ämnets karaktär från ett perspektiv där olika föreställningar om manligt och kvinnligt eller genusordningen i samhället anses vara av betydelse (23 manliga svar, 11 kvinnliga). Exempelvis framförs tanken om att fokus är ofta inställt på ”krig, makt och män” (kvinnlig A-student). Ett annat exempel tydliggör den föreställning som verkar vara vanligt förekommande: ”ibland får [man] känslan av att det här är ett ämne för män i medelåldern” (kvinnlig B-student). Andra svar från de kvinnliga studenterna lyfter fram orsaker som hänger samman med socialiseringen, exempelvis att männen tittar på krigsfilmer i större utsträckning (kvinnlig B-student) och har ”specialkunskaper” i historia, medan kvinnor oftare väljer ”mjuka ämnen” (kvinnlig C-student).

De manliga studenternas svar tar upp att historia är skriven av män och för män, det handlar mycket om ”kungar och krig” och att pojkar socialiseras tidigt in i lekar som kan leda till att intresset för historia utvecklas tidigt (cowboys och indianer, krigslekar). En manlig C-student skriver att den ”allmänna bilden av historia (i TV, böcker, media...) är synnerligen mansdominerad. Jag tror att detta ofrivilligt reflekteras på det akademiska ämnet historia och kan verka avskräckande”. Ytterligare två manliga studenter reflekterar över att ”bilden av historia” ofta associeras till äldre män: ”Avancerad historia kan lätt ge bilden av en gammal gubbe till professor [...] vilket säkert kan leda till att kvinnor väljer bort högre studienivåer” (manlig B-student).

Kvinnors och mäns svar då det gäller hur socialiseringen och föreställningar om ämnets karaktär har påverkat våra intressen är alltså tämligen likartade och ofta förekommande. Pojkar anses ha uppfostrats och socialiserats in i rollen som krigsintresserade och historia representeras ofta av äldre män. Detta gör kvinnorna mindre intresserade av ämnet i sig. Här verkar det finnas mekanismer som kan relateras till Yvonne Hirdmans teorier om genusystem och genuskontrakt (Hirdman 1988). Hirdman menar att kvinnor och män redan vid födseln kategoriseras efter kön och att de tidigt socialiseras in i genusystemet, en ordningsstruktur av manligt och kvinnligt. Osynliga regler inom detta genusystem kallar hon för genuskontrakt och en sådan osynlig regel skulle kunna vara att pojkar ska leka krigslekar samt ”cowboys och indianer” i högre grad än flickor, eftersom dessa anses som ”manliga” lekar.

Strukturerna på institutionen och universitetet

Fyra kvinnliga och tre manliga studenter ger svar som även pekar på strukturerna inom universitetet och Historiska institutionen som en del av förklaringen, utöver föreställningar om genus i samhället i stort. Att institutionen misslyckats med genusintegreringen tas upp i tre av svaren, exempelvis i följande citat:

Historia är männens historia. Det är tröttsamt att hela tiden läsa ur männens perspektiv. Det känns också löjligt med de föreläsningarna och kapitlen som är tillägnade kvinno-/genusfrågor. Detta markerar ännu tydligare att allt det andra är männens historia! (kvinnlig A-student)

Kanske för att [kvinnan] inte är inkluderad i historien. Kanske för att kvinnan är ett särämne som tas upp på EN föreläsning på varje moment. Det man kan göra är att skipa den föreläsningen och istället inkludera kvinnans historia i historia. (kvinnlig A-student)

En kvinnlig B-student menar att männen tar för mycket utrymme: ”Svårt att få en syl i vädret när männen i gruppen sätter igång. De tar plats och vill synas för att briljera (dock inte alla). De verkar tro att det är en tävling om vilken som kan mest” (kvinnlig B-student). Ett av svaren pekar på att problematiken ligger i hierarkin inom universitetet: ”Gubbar styr den akademiska världen” (kvinnlig C-student).

Tre manliga studenter kommer också in på institutionens roll och de strukturerna som finns på plats, men kritiken är något mildare formulerad än hos de kvinnliga studenterna. En av de manliga B-studenterna lyfter fram seminariekulturen: "Seminariestämningen är möjligen alltför officiell och högrtävande för att man skall få friare diskussioner där fler vågar säga sin mening." En A-student skriver i sitt svar att "fler kvinnliga föreläsare är det viktiga tror jag, för att det visar lite på institutionens fördelning män/kvinnor. Om institutionen indirekt visar på att män är vanligare kommer också studenterna att anpassa sig efter det."

Det är således tämligen få svar som lyfter fram strukturella förklaringar som ligger inom universitetets eller institutionens väggar. Det finns dock individer på grundutbildningen som upplever att seminariekulturen och universitetet är hierarkiskt och att männen tar mer plats. Detta i sig måste tas på allvar, särskilt med tanke på svaren i fråga 8, som visade att fler kvinnor än män kände att de vågar tala på seminarierna. Det vore intressant att intervjua grundstudenter i historia för att komma åt djupare kunskap i den här frågan. I den studie som Lundmark, Strömberg och Wiiand genomförde djupintervjuade 36 studenter på grundutbildningar vid olika fakultet och här lyfte flera kvinnliga men även manliga studenter fram strukturella faktorer såsom hård konkurrens och hierarkier inom universitetet som möjliga orsaker varför färre kvinnor väljer att läsa på avancerad nivå (Lundmark et al. 1999: 85–88). Under höstterminen kommer förhoppningsvis en liknande intervjustudie att genomföras och kanske får institutionen då tydligare svar på varför kvinnor inte studerar eller fortsätter att studera historia.

Kvinnor väljer andra utbildnings- och yrkesvägar

Det sista svarstemat på fråga 11 visar att tre kvinnor och sju män var inne på yrkesrelaterade orsaker till varför färre kvinnor väljer att läsa historia eller att de inte väljer att gå vidare till avancerad nivå. Två kvinnliga studenter som själva går lärarutbildningen resonerade kring det faktum att fler kvinnor väljer att bli lärare för skolans yngre åldrar och då behöver man inte läsa vidare i ämnet utan det räcker med A-kursen.

Männen var inne på att kvinnor helt enkelt väljer andra typer av utbildningar, antingen andra humanistiska ämnen eller yrkesutbildningar. "Kvinnor väljer förhoppningsvis utbildningar med större jobbomöjligheter", skriver en manlig B-student. Detta tyder på att det finns en föreställning att kvinnor uppskattar tryggare anställningsformer, men om detta verkligen är ett skäl till varför färre kvinnor väljer historia är svårt att visa utifrån denna studie.

Ett svar från en kvinnlig A-student skiljer sig ur mängden. Studenten skriver: "Jag har själv ställt mig tveksam till den akademiska banan när man tänker på framtiden, skaffa familj etc. För kvinnor kanske detta är mer närvarande vid unga år." Det här är också något som tidigare forskning lyft fram, att forskarutbildningen kan ses som ett hinder för familjebildning, främst av kvinnliga studenter (Lundmark et al 1999: 85) och som också kan relateras till Hirdmans teorier om genussystemet.

Förslag på hur man kan få fler kvinnor att läsa historia

Studenterna ger tämligen få förslag på hur man ska kunna få in fler kvinnliga studenter. I ett av de kvinnliga svaren föreslås att institutionen ska göra mer reklam på gymnasiet, i ett annat att man ska lyfta fram fler kvinnliga förebilder i undervisningen.

De förslag som kommer fram i de manliga studenternas svar handlar framförallt om att göra mer reklam och att ge mer information, ta in fler kvinnliga lärare och litteratur skriven av kvinnliga forskare och att utöka inlagen av kultur- och socialhistoria. Flera är inne på att utbildningen skulle vinna på en större bredd och att man är tydligare på att visa att denna bredd finns på institutionen. En person föreslår talkvoter på seminarierna och en annan att man ska införa högre betygskrav till grundutbildningen. Detta skulle göra ämnet mer "seriöst" och på så sätt kanske locka fler kvinnor.

Hur kan man öka jämställdheten och genusperspektivet?

Fråga 12 i enkäten löd: Har du andra förslag på förbättringar då det gäller jämställdheten på Historiska institutionen och genusperspektivet i undervisningen? Sammanlagt 14 av 30 kvinnor (47 %) och 28 av 74 män (38 %) av männen svarade på frågan. Om vi börjar med att kategorisera männens svar så uttryckte elva personer att de inte ansåg att det fanns några problem. Någon tyckte att det som togs upp om genus på A-kursen var fullt tillräckligt, en annan ansåg att institutionen skulle lägga pengarna på "något vettigt". Detta i kombination med att en mindre andel män än kvinnor faktiskt svarat på de öppna frågorna kan tyda på att de manliga studenterna i mindre utsträckning än de kvinnliga anser att frågan är viktigt eller att man bör satsa på jämställdhet.

Å andra sidan är det viktigt att poängtera att 17 av de manliga studenter faktiskt ger seriösa förslag på hur man kan förbättra jämställdheten eller genusperspektivet i undervisningen. Fem av dessa är inne på att genus ska integreras mer i undervisningen genom att till exempel även manliga föreläsare ska ta upp ämnet eller genom att kvinnans roll i historien ska lyftas fram mer explicit. Fem andra manliga studenter tar upp den kvantitativa jämställdheten på institutionen och önskar fler kvinnliga föreläsare, seminarieledare och kvinnliga studenter. Hur detta praktiskt ska näs tas tyvärr inte upp i svaren. Tre män föreslår att institutionen ska bli bättre på att informera och på att göra studenterna uppmärksamma på problematiken. En manlig B-student föreslår mer queerteori och en föreläsning om sexualitetens historia utifrån Foucault och Butler. Ytterligare ett förslag är inne på mer forskning i ämnet och att dessa forskningsresultat ska tas upp i undervisningen, vilket i sig inte borde vara så svårt att genomföra i praktiken.

De kvinnliga studenternas önskemål och förslag på förbättringar kan något lättare kategoriseras och sammanfattas. Sex kvinnliga studenter föreslår att genus ska tydligare integreras i undervisningen och i litteraturen, inte bara under de föreläsningar som hålls av kvinnor. Fem personer lyfter fram vikten av att ha fler kvinnliga lärare överhuvudtaget. En kvinna anser att träffar för kvinnliga studenter är positivt, medan en annan betonar vikten av mer information vid kursstart. Även bland kvinnorna finns en person som inte anser att det behövs några förbättringar inom jämställdheten.

Sammanfattningsvis visar svaren att ca 20 % av studenterna önskar ett tydligare genusperspektiv i undervisningen och/eller fler kvinnliga lärare på grundutbildningen. Bättre information och uppvisande av nya forskningsresultat är några andra konkreta förslag som tas upp i svaren.

Seminarieledarens roll och upplevelser av seminariemiljön

Seminarieledarnas talartid

Seminarieledaren har en stor andel av den totala talartiden vid varje seminarium. Det initiala syftet var inte att mäta seminarieledarnas, utan endast studenternas talartid, vilket gör att seminarieledarens andel av talartiden här blir en uppskattning. Talartiden har räknats ut på följande sätt: studenternas talartid samt tiden för tystnad har dragits av från det totala talutrymmet i tid (exempelvis 90 minuter, det vill säga 5400 sekunder på ett seminarium). Det som blir över uppskattas vara seminarieledarens talutrymme. Tystnaden har räknats ut schablonmässigt vid varje seminarium. På A-seminariet uppskattades tystnaden till ca 10 % av seminarietiden och på B- och C-seminariet till något mindre (7 % av den totala tiden). Detta medför alltså att följande procentandelar är uppskattningar. För studenternas och seminarieledarnas talutrymme, se tabell 5.

Tabell 5: Studenternas och seminarieledarnas talutrymme i sekunder och i procent

	Studenter	%	Seminarieledare	%	Tystnad	%	Totalt
A-seminariet	5123	23%	14533	67%	2184	10%	21840
B-seminariet	10639	51%	8890	42%	1471	7%	21000
C-seminariet	12428	55%	8498	38%	1574	7%	22500
Totalt (s)	28190	43%	31921	49%	5229	8%	65340

Då man slår ihop alla observationer inom ramen för detta projekt, kan man konstatera att seminarieledarna hade i genomsnitt ca 50 % av den totala talartiden till sitt förfogande. Här kan man se att seminarieledarens talutrymme minskar ju högre upp på nivåerna man kommer. På A-kursen hade seminarieledaren 67 % av den totala talartiden till sitt förfogande, medan motsvarande andel för B-seminariet var 42 % och för C-seminariet 38 %.¹⁷ Studenterna blir alltså mer och mer talföra, vilket i sig inte är överraskande. Det intressanta är att se att studenternas talutrymme är relativt litet och då framförallt på A-seminariet. Det här är en fråga som flera av seminarieledare också lyft fram under projektets gång: hur kan man få studenterna att prata mer?

Seminariemiljön enligt lärarna

Såsom konstaterades i avsnittet ovan om studenternas upplevelser av seminariemiljön, verkar de flesta tycka att stämningen på seminarierna är positiv och öppen. Studenterna anser också att seminarieledarna sköter sin uppgift på ett bra sätt och att det inte verkar finnas några tydliga mönster av könsdiskriminering. Således borde det finnas utrymme för fler inlägg från studenterna, både tidsmässigt och med tanke på att stämningen upplevs som positiv. Frågan om hur man kan aktivera studenterna kommer att behandlas mer ingående nedan, men jag inleder med en kort presentation av gruppintervjun som genomfördes i maj 2009.

Sammanlagt åtta lärare har observerats inom projektets ramar. Två av lärarna undervisar både på A- och på C-nivå, medan de andra enbart undervisar på en av nivåerna. Flera av dem var kursansvariga för var sitt moment och därmed hade de också en naturlig roll som seminarieledare. Samtal med flera av seminarieledarna har fortgått parallellt under hela terminen, vissa frågor har ventilerats på ett lärarmöte och slutligen genomfördes alltså en gruppintervju med sex av lärarna. Frågor som ställdes vid gruppsamtalet var följande:

1. Hur upplever ni stämningen på seminarierna?
2. Hur kan man förbättra klassrumsmiljön och göra stämningen tryggare för alla?
3. Hur tänker ni kring könsmedveten pedagogik? Hur upplever ni kvinnors respektive mäns deltagande under seminarierna?
4. Varför tror ni att färre kvinnor än män väljer att studera historia?
5. Vad kan man göra för att locka fler kvinnor?

Gruppintervjun förstärker bilden som studenterna målade upp i enkäten – att seminarierna upplevs som något positivt. Även lärarna upplever att stämningen är bra. Detta gäller framförallt på B- och C-nivå, där grupperna är mindre och läraren har möjlighet att lära känna studenterna vid namn. Seminarieledarna för A-kursen framförde att det ibland blir väldigt tyst och att man gärna skulle vilja se en mer välfungerande och aktiv diskussion. Några av lärarna uttryckte problemet som sådant att de ibland kände sig tvungna att ta över seminariet och göra långa inlägg bara för att det kan vara svårt att få igång en diskussion. Flera trodde att detta berodde delvis på att grupperna på A-nivån är större och att de frågor som är på agendan oftare är av deskriptiv karaktär än på B- och C-nivå.

På fråga 2, hur man kan förbättra seminariemiljön, kom flera punkter upp. De flesta av punkterna handlade om att skapa en tryggare miljö i klassrummet, att öka aktivitetsgraden och att se till de olika studenternas behov.

- Gruppstorleken spelar en stor roll och där vore alltså mindre grupper att föredra. Samtidigt kan man inte heller ha för små grupper, då hög frånvaro bland studenter kan bidra till att grupperna i praktiken blir för små.
- Uppmuntra alla i gruppen att redovisa diskussionsgruppens resultat (om man har haft förberedande diskussioner i smågrupper). Man kan också fråga efter en genomgång: "Har någon av er andra i gruppen något att tillägga?"
- Kalla studenterna vid deras namn. Man kan antingen ha namnskyltar eller göra en "karta" över studenterna och klassrummet. Enkelt att genomföra och bidrar mycket till en tryggare inlärningsmiljö!

¹⁷ Slår man ihop seminarieledarens talartid med tystnaden, vilket vi faktiskt har exakta siffror kring, kan följande konstateras: på A-seminariet var denna tid 77 % av den totala tiden, på B-seminariet 49 % och på C-seminariet 45 %. Sammanlagt stod alltså seminarieledarens talartid samt tystnaden för 57 % av den totala tiden på de tretton observationer som gjorts inom projektet. Skillnaden mellan A-kursen och de övriga kurserna är alltså stor.

- Fundera på hur klassrummet ser ut, hur sitter alla i förhållande till varandra? Kan seminarieledaren flytta på sig till en annan plats när man ska ha helgruppsdiskussion? Kanske får man lättare igång en dialog mellan studenterna om seminarieledaren inte sitter i centrum av rummet?
- Vid början av varje termin eller kursmoment: genomgång av vad seminarierna handlar om och vilken funktion de har. Betona att seminarierna finns där för studenternas inläring och att aktivt deltagande är viktigt.
- Eventuella basgrupper får ej vara för små. Kanske kan man ändra på grupperna under en och samma termin?
- Uppmuntra/ge positiv feedback, speciellt till de tysta studenterna när de väl säger något. Peppa studenterna genom att uttryckligen säga: "Det finns inga dumma kommentarer eller dumma frågor".
- Om någon av studenterna är väldigt dominerande kan man prata med den studenten enskilt.
- Variera undervisningsformerna. Samma form passar inte alla studenter.

Att variera undervisningsformerna kan vara ett sätt att öka studenternas aktivitet, att minska grupstorleken är en annan. Frågan om att introducera basgrupper togs upp på ett möte med hela lärarkollegiet i april 2009. Seminarierna är för närvarande inte obligatoriska och framförallt på A-nivå kan man se att många inte deltar. Om man skulle dela in studenterna i smågrupper redan vid terminsstart skulle man motivera till gruppdiskussioner inför varje seminarium och också bidra till att studenterna lär känna varandra snabbare, vilket i sin tur skulle kunna höja aktivitetsgraden på seminarierna. Ett annat förslag som kom upp vid ett annat tillfälle, på ett möte om A-kursen, var att ge studenterna "startpoäng" till tentamen som en indikation på att seminarierna ses som viktig.

Könsmedveten pedagogik

På frågan om könsmedveten pedagogik och hur seminarieledarna upplever kvinnors respektive mäns deltagande och talutrymme kom också flera konkreta förslag och synpunkter upp. Först konstaterades dock att fördelningen mellan könen i varje enskild grupp påverkar situationen till en stor del, likaså vilka personligheter som finns representerade i gruppen. Finns det exempelvis väldigt få kvinnor bland deltagarna finns risken att de känner sig utpekade om man uppmuntrar dem för mycket. En annan viktig punkt som också togs upp var kurslitteraturen – graden av genusintegrering i ämnet hänger ofta samman med vilken kurslitteratur som används. Här har både studenter och lärare konstaterat stora brister. Förhoppningen är dock att det ska ske en förbättring redan till hösten 2009, då kurslitteraturlistan på A-nivån ska revideras till att innehålla fler texter och verk med ett tydligt genusperspektiv.

En av lärarna konstaterade att kvinnliga studenter uttryckt önskemål om mer socialhistoria. En annan lärare hade liknande uppfattning i frågan. Ett önskemål är alltså att man skulle kunna öka det socialhistoriska perspektivet och aktörsperspektivet inom ramen för grundkurserna. I diskussionen framfördes också åsikten om att det ibland finns större möjligheter att ta upp genus under föreläsningarna, oavsett ämne. Önskemål om detta skulle man alltså kunna ta upp med alla som föreläser på grundutbildningen. En lärare konstaterade också att om man som seminarieledare anser att genusperspektivet saknas i kursen kan man plocka in eget kompletterande material. Detta ska dock inte behöva göras, då det är institutionens ansvar att genusperspektivet är integrerat i undervisningen. Risken med kompletterande material är också att studenterna uppfattar detta som mindre viktigt stoff än det som direkt kan relateras till den obligatoriska kurslitteraturen, vilket också kan relateras till de kommentarer som studenterna gav i sina enkätsvar.

Övriga punkter och tips som togs upp i diskussionen kring könsmedveten pedagogik var:

- Man kan försöka se till att låta det underrepresenterade könet få ordet först.
- När man delar in i smågrupper kan man ta hänsyn till könsfördelningen. Detta är dock kontextberoende. Ibland kan det vara bra att blanda kvinnor och män, andra gånger inte. Studenternas personlighet och gruppdynamik spelar in. Exempelvis kan man försöka dela in flera "tysta" i en och samma grupp så att så lite konkurrens som möjligt uppstår.
- Metodövningar, exempelvis på B-kursen, kan man styra så att genus integreras i själva övningarna. Både exempel på källmaterial och att använda genus som ett analytiskt verktyg. Jämför genus med andra liknande begrepp såsom klass, etnicitet etc.

- Styrning genom formulering av nya instuderingsfrågor och examinationsfrågor. Tänk också på att få in mer öppna frågor än deskriptiva frågor, vilket öppnar upp för dialog.

Gruppen uttryckte en önskan att få mer konkreta tips på hur man exempelvis kan variera seminarieformen så att man inte kör i samma gamla spår termin efter termin. Här kan man nämna att universitetets fortbildningskurser är ett utmärkt verktyg för att hämta pedagogisk inspiration och kunskap för den som vill. Några lärare ansåg att den här typen av samtal då man mer formellt sitter samlade och diskuterar pedagogiska frågor är sällsynta på institutionen, att man sällan tar sig tid och att det är uppskattat när det väl sker. I ett samtal med institutionens prefekt framkom det att möjligheterna till sådana diskussioner kommer att förbättras då institutionen planerar att införa mer formella arbetsgruppsmöten för de verksamma lärarna.¹⁸

Varför så få kvinnor?

På fråga 4, varför det finns färre kvinnliga än manliga studenter, gav lärarna liknande svar som studenterna. Ett viktigt skäl var ämnets karaktär, att historia är "manligt i sig", mycket "kungar och krig". En annan anledning som lärarna kunde komma på var att det finns fler manliga än kvinnliga förebilder bland kända historiker (t.ex. Peter Englund). Diskussionen handlade också om att många lärare upplevt att kvinnor sällan uttrycker att det är självklart att de ska forska, till skillnad från männen. Möjligen kan det vara en fråga om självförtroende. Detta går dock något emot de svar som studenterna gav i enkäten, där man inte kunde se någon skillnad mellan kvinnors och mäns ambitioner att fortsätta till avancerad nivå. Å andra sidan var det fler kvinnor som indikerade att de inte alltid vågade prata på seminarierna, vilket kan ha med självförtroendet att göra. En fjärde möjlig förklaring till att färre kvinnor än män väljer ämnet historia som lärarna diskuterade var att kvinnor möjligen väljer utbildningar där det finns tydligare karriärmöjligheter, där man utbildar sig till ett mer "konkret" yrke som leder till säkrare anställningsformer, vilket också stämde överens med de förklaringar som studenterna tog upp i enkäten.

Lärarnas förslag på åtgärder för att få in fler kvinnor på grundutbildningen var bland annat att göra mer reklam på gymnasiet. Ett förslag var att inrikta sig mer på gymnasieutbildningar som är kvinnodominerande och att man även tänker på att skicka ut kvinnliga informatörer. Man skulle också kunna bli bättre på att betona karriärmöjligheterna och att lyfta fram fler kvinnliga förebilder inom branschen, till exempel på institutionens hemsida. Ämnets innehåll i sig skulle man kunna fundera kring och möjligen ta upp mer socialhistoria och frågor som berör kvinnor mer. Slutligen föreslogs att lärarna vid institutionen ska uppmuntra kvinnliga studenter i allmänhet och särskilt de duktiga kvinnliga studenterna att fortsätta sina studier i historia. Uppsatshandledarna kan lämpligen uppmuntra sina studenter vid de enskilda handledningssamtalen. Några av lärarna påpekade att detta redan görs i en viss utsträckning.

Mitt sammanlagda intryck av gruppintervju var att lärarna var tämligen överens om många punkter som togs upp under diskussionen. En önskan om att kunna öka andelen kvinnliga lärare och studenter var påtaglig. Både manliga och kvinnliga lärare poängterade vikten av könsmedveten pedagogik, att genus ska finnas integrerat i kurslitteraturen och att det är önskvärt att variera undervisningsformerna. Att allt detta inte görs i större utsträckning är naturligtvis beklagligt, vilket delvis kan förklaras med brist på tid och resurser. Men framförallt finns det en avsaknad av kontinuitet, då vikarierande lärare och kursansvariga byts ut från termin till termin. Här måste institutionsledningen och i synnerhet prefekten och studierektorn för grundutbildningen ta sitt ansvar och se till att det finns en kontinuitet och tydliga riktlinjer så att lärarna kan arbeta på en mer konkret nivå med könsmedveten pedagogik.

¹⁸ Samtal med prefekten Lars M. Andersson den 28 maj 2009.

Sammanfattning och slutsatser

Syftet med detta jämställdhetsprojekt har dels varit att studera seminariemiljön vid Historiska institutionen i Uppsala ur ett genusperspektiv, dels att öka medvetenheten om jämställdhet hos studenter, lärare och övrig personal. I sammanfattningen av studiens resultat vill jag lyfta fram de frågor som ställdes inledningsvis. Hur ser seminariemiljön ut på grundutbildningen i historia ur ett genusperspektiv? Finns det plats för både kvinnor och män? Undersökningen har omfattat tre områden:

1. Talutrymmet: Hur mycket talutrymme får/tar manliga respektive kvinnliga studenter? Finns det skillnader i hur manliga och kvinnliga studenter uttrycker sig?
2. Studenternas upplevelser: Hur upplever manliga och kvinnliga studenter seminariemiljön på institutionen?
3. Seminarieledarens roll: Vilken roll har seminarieledaren i seminariesituationen? Hur agerar de olika seminarieledarna vid institutionen?

Ökad kunskap om seminariemiljön ur ett genusperspektiv

Talutrymmet. De observationer som gjorts har varit tretton till sitt antal, fyra på A-seminariet, fem på B-seminariet och fyra på C-seminariet. Antalet observationer är för litet för att säkerställa några generella resultat om talutrymme, men har ändå gett en god bild av hur seminarierna fungerar, både allmänt och ur ett genusperspektiv. Seminarierna var något olika till sin karaktär och tre olika modeller kunde observeras. En av dem bestod av både smågrupps- och helklassdiskussioner, den andra var en mer traditionell öppen diskussion med handuppräkring och den tredje var uppsatsventilering med synpunkter ”laget runt”.

De kvinnliga studenterna hör till det underrepresenterade könet vid grundutbildningens seminarier. Andelen registrerade kvinnliga studenter har under vårterminen 2009 varit 37 %, men på seminarierna var andelen igenomsnitt lägre (30 %). Observationerna visade att snedfördelningen var mest markant på B-seminariet, där de kvinnliga studenterna utgjorde endast 21 % av deltagarna. Det var även på denna nivå som de kvinnliga studenterna hade lägst andel talartid, 17 %. På A-nivån, där andelen kvinnor var 35 %, hade de ca 33 % av talartiden, medan på C-nivån, där kvinnorna utgjorde 34 % av det totala antalet studenter talade de under 37 % av den totala tiden som studenterna tog i anspråk. Detta resultat tyder på/skulle kunna tolkas som att i de grupper där kvinnorna utgjorde ungefär en tredjedel tog de också ungefär lika mycket av talutrymmet som de manliga studenterna. I en summering av alla observationer tog kvinnorna 29 % av studenternas totala talutrymme, vilket alltså var marginellt lägre än de kvinnliga studenternas andel av det totala antalet deltagare.

När det kommer till frågan om huruvida kvinnor och män uttrycker sig på olika sätt har observationerna visat att det finns skillnader på två punkter, även om de inte är markanta. De kvinnliga studenterna verkar i högre grad ge positiv feedback och de avbryter mer sällan andra. Det bör dock påpekas att antalet avbrott under de observerade seminarierna överhuvudtaget var litet, vilket gör det svårt att dra några generella slutsatser. Däremot är det tydligt att kvinnorna ger mer understöd än männen. Båda könen ger kritik i ungefär lika stor omfattning, men några män uttryckte sig dessutom mycket negativt i sin kritik. Båda könen ställde tämligen många frågor under seminarierna, medan varken kvinnor eller män refererade till andra talare i särskilt hög grad. En intressant slutsats är att både kvinnor och män fanns i den grupp som här kallats för tysta deltagare, det vill säga deltagare som inte yttrade sig alls vid ett seminarie tillfälle. De tysta deltagarna var betydligt fler vid A- och B-seminariet än vid C-seminariet. I så gott som varje grupp fanns det dessutom en eller flera personer som utmärkte sig från de andra genom att tala betydligt mer än en genomsnittlig student. I så gott som samtliga fall var dessa manliga studenter. Annika Månsson har kallat detta fenomen för ”herre på täppan”, vilket kan passa in i beskrivningen av situationen vid institutionens seminarier.

Studenternas upplevelser av seminariemiljön. Denna delundersökning byggde på en studentenkät som besvarades av 104 av 150 registrerade grundstudenter. Svarsfrekvensen var således 69 %, vilket kan ses som tämligen högt. Det positiva som enkätresultatet visar var att både kvinnliga och manliga studenter överlag instämde i påståendet att stämningen på seminarierna är god samt att seminarierna är en bra form för inläring. Den största skillnaden visade sig i påståendet ”jag känner att jag vågar prata på seminarierna”. Här instämde inte de kvinnliga studenterna i lika

hög grad som de manliga studenterna. En annan märkbar skillnad låg i att färre kvinnor höll med om påståendet "män och kvinnor får lika stora chanser att uttrycka sig på seminarierna". Vidare instämde fler män än kvinnor i att de är nöjda med sin insats på seminarierna, och de var också mer benägna än kvinnorna att hålla med om att seminarieledarna är kunniga och duktiga på att hålla i en diskussion. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att de kvinnliga studenterna är något mindre nöjda med seminarierna och med sin egen insats samt att de känner sig mer tveksamma till att ta ordet än männen. Detta kan relateras till de resultat som Cecilia Almlöv för fram om kvinnliga och manliga doktoranders uppfattningar om forskarseminariet, där betydligt fler kvinnor än män är missnöjda med sina insatser och känner att de inte är tillräckligt aktiva (Almlöv 1995: 63–64, 70). Det bör dock påpekas att skillnaderna i den här undersökningen inte var lika markanta som i Almlövs studie.

Studenterna och då framförallt de kvinnliga studenterna efterlyste fler kvinnliga lärare och mer tydlig genusintegrering i undervisningen. Däremot var det få som trodde att ojämställdhet på institutionen var en direkt orsak till varför så få kvinnor valde att läsa historia eller att fortsätta till de mer avancerade nivåerna. Här togs genus upp som en förklaring på en mer allmän nivå, att historia är ett "manligt" ämne, att vi redan i tidig ålder socialiserar in i ett tankesätt att historia handlar om "kungar och krig". Historia handlar om män och är skriven av män för män, ansågs det vidare. Att bilden delvis förstärks på grundutbildningen var det några som lyfte fram, genom till exempel kurslitteraturen.

Seminarieledarens roll. Seminarieledaren har en viktig uppgift i att skapa en god stämning på seminarierna och att se till att de fungerar ur en demokratispekt. Vid den gruppintervju med lärarna som genomfördes framkom att även seminarieledarna anser att stämningen på institutionens seminarier är god, men att det finns en rad problem. Ett av problemen handlade om hur man ska få de tysta studenterna att tala mer, ett annat handlade mer specifikt om A-kursen där seminarieledarna ibland upplevde att diskussionen inte alls kom igång och att de själva tog alldeles för mycket utrymme. Detta bekräftades också i observationerna. I genomsnitt tog seminarieledarna ca 50 % av det totala talutrymmet i anspråk. På A-kursen utnyttjade seminarieledaren 67 % av den totala talartiden, medan motsvarande andel för B-seminariet var 42 % och för C-seminariet 38 %.¹⁹ Studenterna var alltså mer talföra på B- och C-seminariet, vilket i sig inte är överraskande. Det intressanta är att se att studenternas talutrymme är relativt litet och i särskilt hög grad gäller detta för A-seminariet.

I gruppintervjun diskuterades även hur man skulle kunna lösa dessa problem och några av förslagen var mer variation i undervisningsformerna och att skapa en trygg stämning i klassrummet. När det kommer till studenternas olika sätt att bete sig i seminariesituationen menade ett flertal lärare att man inte bara skulle uppmuntra de tysta, utan även försöka dämpa dem som dominerar. Det senare upplevdes som svårare, men kunde hanteras genom att prata enskilt med studenten i fråga. Under observationerna kunde konstateras att vissa lärare uppmuntrade dem som suttit tysta. I intervjun kom det även fram att en del lärare ansåg att det var svårt att uppmuntra de tysta, eftersom det kunde uppfattas som att man "hoppas på" en blyg individ. Som observatör vill jag påstå att vid de tillfällen där de tysta direkt uppmuntrades att tala, var fler aktiva än vid de tillfällen då läraren lät bli. Ur ett observatörsperspektiv fanns inget i stämningen som indikerade att detta kunde upplevas som ett tvång, men hur varje enskild individ upplever sådan uppmuntran är givetvis omöjligt att svara på.

Sammanfattningsvis visar studien att talutrymmet vid seminarierna är mer jämnt fördelat än vad man hade kunnat förvänta sig med tanke på resultat från tidigare forskning. Det finns dock skillnader i hur kvinnor och män agerar och uttrycker sig i seminariesituationen, precis som det finns skillnader i seminarieformerna och undervisnings-sätten. De flesta studenter är nöjda med seminarieformen som sådan men en del kritik lyftes fram i enkäten då det gäller genusintegreringen på grundutbildningen. Detta är något som institutionen borde arbeta med i framtiden.

¹⁹ Slår man ihop seminarieledarens talartid med tystnaden kan följande konstateras: på A-seminariet var denna tid 77 % av den totala tiden, på B-seminariet 49 % och på C-seminariet 45 %. Sammanlagt stod alltså seminarieledarens talartid samt tystnaden för 57 % av den totala tiden på de tretton observationer som gjorts inom projektet. Skillnaden mellan A-kursen och de övriga kurserna är alltså stor.

Ökad medvetenhet om jämställdhet?

Det andra syftet med projektet var att öka medvetenheten bland studenter och personal vid Historiska institutionen i Uppsala. Genom observationer och en enkät med studenterna har jämställdhetsfrågor synliggjorts på grundutbildningen, vilket i förlängningen förhoppningsvis har lett till ökad medvetenhet hos studenterna. Tyvärr har projektets snäva tidsramar inte tillåtit några undersökningar på avancerad nivå, vilket i sig skulle vara intressant eftersom könsfördelningen på magister- och mastersnivå inte är riktigt lika sned som på grundutbildningen. Bland doktorander däremot utgör kvinnorna det underrepresenterade könet.

Att projektet bidragit till en ökad medvetenhet om jämställdhetsfrågor hos lärare och övrig personal på institutionen tycks troligt. Undertecknad har varit adjungerad i Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet och informerat både forskare och lärare om projektets upplägg och resultat vid en institutionskonferens och ett lärarmöte. Till hösten 2009 planeras dessutom en halvdag om jämställdhetsintegrering där all personal på institutionen kommer att kunna ta del av resultaten. Rapporten ska även publiceras på institutionens hemsida så att både studenter och personal kan ta del av den. Utöver detta har enkäten som genomfördes av Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet visat att ett flertal av de anställda ser positivt på projektet och att satsningen kan ses som ett uttryck för att jämställdheten på institutionen förbättrats under senare tid. På så sätt kan man därför anta att syftet med en ökad medvetenhet uppnåtts åtminstone när det gäller institutionens personal.

De trådar som återstår att knyta ihop är dels sambandet mellan seminariemiljön och den låga andelen kvinnliga studenter på grundutbildningen, dels de åtgärder som kan göras för att öka jämställdheten. De frågor som ställdes inledningsvis handlade om hur institutionen kan få in fler kvinnliga studenter och om seminariemiljön kan vara en av orsakerna till den ojämn könsfördelningen bland studenterna. Den sista frågan, sett utifrån resultaten från det här projektet, är svår att svara på. Få studenter gav konkreta kommentarer kring detta i enkäten, men man kan inte heller utesluta att det finns ett samband mellan seminariemiljön och den låga andelen kvinnliga studenter. Några kvinnliga studenter (och även någon man) upplever seminariemiljön som hierarkisk, att de inte får ”en syl i vädret”, och att de därför väljer att avsluta sina studier i historia. Flera verkar dock vara inne på spåret att genusordningen i samhället i stort påverkar studenternas intressen och val, att kvinnor oftare väljer ”tryggare” yrkesutbildningar och att historia traditionellt varit ett ”manligt” ämne. Här är det viktigt att institutionen är med och förändrar den bilden om man vill öka andelen kvinnliga studenter och få fler kvinnliga studenter att läsa vidare. Det vore också intressant att forska vidare i frågan varför kvinnliga studenter väljer att inte läsa vidare inom ämnet, exempelvis genom djupintervjuer eller genom en mer detaljerad enkät. En intervjustudie ska också genomföras under år 2009, enligt institutionens prefekt Lars M. Andersson.²⁰

Åtgärdsförslag

Under projektets gång har en hel del kloka förslag getts av studenter och lärare på hur man kan förbättra jämställdheten och kvaliteten på undervisningen, både när det gäller seminarierna och institutionens övriga kursverksamhet. Följande fyra åtgärdsområden handlar om konkreta åtgärder kring könsmedveten pedagogik och kan förhoppningsvis utgöra en grund för institutionens arbete med jämställdhetsintegrering och kommande års jämställdhetsplaner.

1. *Undervisningsformerna på grundutbildningens seminarier bör ses över och varieras i högre grad.* De nuvarande formerna fungerar tämligen tillfredsställande men ur demokratisynpunkt vore det önskvärt om fler studenter deltog i diskussionerna. Smågruppsdiskussioner där de enskilda studenterna får förbereda sig inför en gemensam helklassdiskussion är en utmärkt form, men även här tenderar de mer talföra att ta över. Lärarna uppmuntras att ge studenterna instruktioner där alla ska vara förberedda att säga något under den gemensamma diskussionen och även får utrymme att säga sitt. En annan variant är att be studenterna förbereda

²⁰ Möte med Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet, 2009-06-05. Se även Jämställdhetsplan 2009, www.hist.uu.se, under ”Styrelse, arbetsgrupper, planer”(2009-06-04), där en enkätundersökning tas upp som ett åtgärdsförslag.

sig redan innan seminariet och sedan gå ”laget runt”. På så sätt ökar man deltagandet. Det är också viktigt att man varierar formerna inom en och samma kurs, att inte enbart använda sig av en och samma modell. Risken är att studenterna intar positioner och roller som är svåra att förändra och seminarierna tenderar att bli ”tråkiga”. Med hjälp av mer varierade undervisningsformer kommer man inte bara åt eventuella missförhållanden då det gäller jämställdhet, utan även andra svårigheter och diskrimineringsformer, exempelvis etnicitet, social bakgrund, ålder, funktionshinder och inlärningsstil. Hur man bäst kan arbeta med variation i undervisningsformerna är en fråga för ledningen och de kursansvariga. Lärarmöten och eventuella arbetslagsmöten utgör en god diskussionsgrund för fortsatt utveckling.

2. *Genus bör integreras bättre i både kurslitteraturen och undervisningen.* En revidering av litteraturen på A-kursen genomförs redan till hösten, vilket är positivt. Det här arbetet bör dock ske kontinuerligt. Att få in ett genusperspektiv i själva undervisningen är minst lika viktigt. Föreläsarna och seminarieledarna bör synliggöra och problematisera betydelse av kön i sin undervisning och aktualisera dessa frågor där det är lämpligt och möjligt i mycket högre grad än vad som görs idag. Med detta menas inte att alla föreläsningar ska ha ett genusteoretiskt perspektiv, utan att man kontinuerligt lyfter fram frågor om kön, att man går ifrån den normativa historieberivningen. Ytterligare en åtgärd för en ökad genusintegrering är att revidera de nuvarande instuderings- och tentamensfrågorna.
3. *Öka andelen kvinnliga lärare.* Problemet med få eller inga kvinnliga lärare har funnits under en lång tid och är än mer aktuellt idag då institutionen inte har någon kvinnlig fast anställd lektor. Utlysningen om genuslektoratet anses av några manliga medarbetare som olycklig, men fler riktade satsningar än så krävs för att faktiskt komma till rätta med den ojämna könsfördelningen bland de anställda. En enkel åtgärd är att sätta in fler kvinnliga föreläsare på A-kursen. Här gäller det dock att studierektorer och de kursansvariga har en god framförhållning och en god kännedom om vilken kompetens som institutionens medarbetare besitter. Det är troligt att en föreläsarbank med lärarens namn, kontaktuppgifter och föreslagna föreläsningstitlar skulle vara en hjälp i det här arbetet.
4. *Information till eventuella blivande och befintliga studenter.* Att visa upp en bild av ämnet historia som omfattar både kvinnliga och manliga aktörer, såväl svaga och starka, samt både kvinnliga och manliga lärarföreläsare kan bidra till ett ökat intresse hos båda könen. Detta bör göras på institutionens hemsida samt vid de informationstillfällen som ges till gymnasieelever. Studenter på grundutbildningen ska ges information om institutionens jämställdhetsarbete, sexuella trakasserier och könskränkningar och om könsmedveten pedagogik. Detta kan göras på institutionens hemsida, men även kontinuerligt vid introduktionsföreläsningar vid terminsstart. Detta kan med fördel vara återkommande även på de högre nivåerna.

Jämställdhetsintegrering på institutionen som arbetsplats

Utöver dessa åtgärdsförslag, som handlat om könsmedveten pedagogik, vill jag lyfta fram ytterligare ett förslag som skulle gynna jämställdhetsintegreringen på institutionen. Med tanke på de resultat som framkom i personalenkäten, uppmantras institutionsledningen och personalen att fundera över vilken typ av arbetsplats institutionen vill ha ur jämställdhetssynpunkt. Vill vi ha en arbetsplats med en tillåtande eller en uppmanande attityd, eller vill vi rent av vara drivande i jämställdhetsarbetet? Ledningen bör avsätta tid för en sådan diskussion vid ett tillfälle då alla är närvarande, exempelvis vid en institutionskonferens. Ett annat forum, som skulle kunna fungera som initiativtagare är institutionens ”strategigrupp”, som har som uppgift att diskutera institutionens framtid och olika strategier för utveckling. De frågor som kan diskuteras kollektivt, utöver den som formulerades ovan, är på vilket sätt Historiska institutionen vill arbeta med jämställdhet. Vill institutionen ha systembevarande eller systemförändrande åtgärder? Ska arbetet handla om kvantitet eller kvalitet eller bådadera? Det vore även önskvärt om institutionsledningen med hjälp av Arbetsgruppen för jämställdhet, mångfald och tillgänglighet la upp mer långsiktiga åtgärdsplaner och att man i personalkollektivet diskuterade sig fram till någon slags konsensus i fråga om vilka mål institutionen vill sätta upp. Jämställdhetsintegrering handlar ju i slutändan, såsom påpekades i inledningen, om demokrati och kvalitet i den verksamhet institutionen bedriver och dessa frågor borde ses som prioriterade i institutionens verksamhet.

Bilagor

Bilaga 1: Antalet kvinnliga och manliga lärare och undervisningstillfällen på grundutbildningen i historia, vårterminen 2009

Historia A

	Manliga lärare	%	Kvinnliga lärare	%	Totalt	Manligt ledda tillfällen	%	Kvinnligt ledda tillfällen	%	Tillfällen totalt
Mom 1	7	78	2	22	9	22	92	2	8	24
Mom 2	5	83	1	17	6	19	95	1	5	20
Mom 3	9	82	2	18	11	22	88	3	12	25
Mom 4	7	70	3	30	10	10	48	11	52	21
Totalt	28	78	8	22	36	73	81	17	19	90

Historia B

	Manliga lärare	%	Kvinnliga lärare	%	Totalt	Manligt ledda tillfällen	%	Kvinnligt ledda tillfällen	%	Tillfällen totalt
Mom 1	1	50	1	50	2	1	6	16	94	17
Mom 2	1	100	0	0	1	7	100	0	0	7
Mom 3	3	75	1	25	4	32	67	16	33	48
Totalt	5	71	2	29	7	40	56	32	44	72

Historia C

	Manliga lärare	%	Kvinnliga lärare	%	Totalt	Manligt ledda tillfällen	%	Kvinnligt ledda tillfällen	%	Tillfällen totalt
Mom 1-3	3	60	2	40	5	52	68	24	32	76
Totalt	3	60	2	40	5	52	68	24	32	76

Källa: www.hist.uu.se.

Fotnot: Det totala antalet manliga och kvinnliga lärare överstiger antalet lärare i tabell 1. Detta beror på att vissa lärare undervisar i flera moment eller på flera grundkurser och räknas därmed fler gånger i dessa tre tabeller.

Bilaga 2: Enkät till grundstudenterna

Uppsala universitet

Historiska institutionen

vt 2009

Enkät om grundutbildningen i historia och dess seminariemiljö från ett genusperspektiv

1. Kön: Kvinna ☐ Man ☐						
2. Ålder: _____						
3. Hur många terminer har du studerat vid universitet eller högskola innan vt 2009? _____						
4. Hur viktiga har nedanstående skäl varit för ditt val av att läsa historia? Ringa in lämpligt alternativ!						
	Av liten betydelse					Av stor betydelse
a) historia verkade intressant	1	2	3	4	5	6
b) jag hade hört positiva omdömen om institutionen/kursen	1	2	3	4	5	6
c) historia verkade lätt, enkla poäng	1	2	3	4	5	6
d) jag kände andra som skulle gå samma kurs	1	2	3	4	5	6
e) kursen ingår i läroprogrammet	1	2	3	4	5	6
f) jag vill komma in på forskarutbildningen	1	2	3	4	5	6
g) annat skäl, nämligen: _____	1	2	3	4	5	6
5. Till hur stor del instämmer du i att följande saker varit betydelsefulla för ditt val att fortsätta läsa historia? Ringa in lämpligt alternativ!						
	Instämmer inte alls					Instämmer helt
a) innehållet på tidigare kurser har varit mycket inspirerande	1	2	3	4	5	6
b) undervisningen har varit av hög kvalitet	1	2	3	4	5	6
c) duktiga och engagerade lärare	1	2	3	4	5	6
d) kurserna har varit lätta att klara av	1	2	3	4	5	6
f) flera av mina kursare har fortsatt läsa historia	1	2	3	4	5	6
g) jag vill komma in på forskarutbildningen	1	2	3	4	5	6
h) möjligheterna att få ett intressant arbete	1	2	3	4	5	6
i) andra skäl, nämligen: _____	1	2	3	4	5	6
7. Om du inte tänker fortsätta studera historia efter den här terminen, vilket eller vilka skäl finns det till ditt beslut?						

8. Nedan följer en rad påståenden om seminarierna och seminariemiljön på institutionen.

Till hur stor del instämmer du i påståendena? Ringa in lämpligt alternativ!

	Instämmer inte alls					Instämmer helt
a) stämningen på seminarierna är öppen och positiv	1	2	3	4	5	6
b) seminarieledarna är kunniga och duktiga att hålla i en diskussion	1	2	3	4	5	6
c) kritiken som ges är konstruktiv	1	2	3	4	5	6
d) det ställs för höga krav på seminariedeltagarna	1	2	3	4	5	6
e) seminarieformen är den bästa formen för min inläring	1	2	3	4	5	6
f) jag är alltid väl förberedd inför seminarierna	1	2	3	4	5	6
g) det är lätt att få ordet på seminarierna	1	2	3	4	5	6
g) jag känner att jag vågar prata på seminarierna	1	2	3	4	5	6
h) jag känner att jag får säga mycket på seminarierna	1	2	3	4	5	6
i) jag är ofta nöjd med min insats på ett seminarium	1	2	3	4	5	6
j) män och kvinnor får lika stora chanser att uttrycka sig	1	2	3	4	5	6
k) seminarieledarna bekräftar manliga inlägg oftare än kvinnliga inlägg	1	2	3	4	5	6

Kommentarer:

9. Nedan följer några påståenden om undervisningen och institutionen i stort.

Till hur stor del instämmer du i påståendena? Ringa in lämpligt alternativ!

	Instämmer inte alls					Instämmer helt
a) det skulle vara positivt om andelen kvinnliga lärare vid institutionen var större	1	2	3	4	5	6
b) det skulle vara positivt om andelen manliga lärare vid institutionen var större	1	2	3	4	5	6
c) lärarna vid institutionen använder sig av könsmedveten pedagogik	1	2	3	4	5	6
d) kurslitteraturen verkar ha ett tydligt genusperspektiv	1	2	3	4	5	6
e) jag har fått tillräckligt med information om jämsällhetsfrågor på institutionen	1	2	3	4	5	6
f) jag vet var jag kan hitta information om jämsällhetsfrågor vid institutionen	1	2	3	4	5	6

Kommentarer:

<p>10. Vet du vem du kan vända dig till om du skulle utsättas för sexuella trakasserier?</p> <p>Ja, nämligen till _____ ☐ Nej ☐</p>
<p>11. Vilka orsaker kan du tänka dig till varför så få kvinnor läser historia och varför så få kvinnor väljer att läsa vidare på B-, C- och högre nivå? Har du några förslag på hur man skulle kunna bryta trenden?</p>
<p>12. Har du andra förslag på förbättringar då det gäller jämställdheten på Historiska institutionen och genusperspektivet i undervisningen?</p>
<p>10. Övriga synpunkter</p>

Ett stort tack för din medverkan!

Vänliga hälsningar,
Laura Palosuo

Vid frågor, skriv till laura.palosuo@multietn.uu.se

Bilaga 3: Talutrymme och typ av inlägg vid seminarierna på grundutbildningen i historia, vårterminen 2009

Historia A

	Kvinnor	%	Män	%	Totalt
Antal deltagare	30	35%	56	65%	86
Antal repliker	84	31%	187	69%	271
Tysta deltagare	5	33%	10	67%	15
Talartid i sekunder	1694	33%	3429	67%	5123
Antal avbrott	1	50%	1	50%	2
Understöd	0	–	0	–	0
Kritik	0	–	0	–	0
Antagonism	0	–	0	–	0
Tvekan	8	42%	11	58%	19
Referenser	0	–	0	–	0
Frågor	9	33%	18	67%	27

Historia B

	Kvinnor	%	Män	%	Totalt
Antal deltagare	14	21%	52	79%	66
Antal repliker	94	20%	387	80%	481
Tysta deltagare	2	29%	5	71%	7
Talartid i sekunder	1783	17%	8856	83%	10639
Antal avbrott	0	0%	11	100%	11
Understöd	8	33%	16	67%	24
Kritik	23	28%	58	72%	81
Antagonism	0	0%	3	100%	3
Tvekan	3	15%	17	85%	20
Referenser	2	18%	9	82%	11
Frågor	19	22%	69	78%	88

Historia C

	Kvinnor	%	Män	%	Totalt
Antal deltagare	21	34%	41	66%	62
Antal repliker	171	37%	292	63%	463
Tysta deltagare	0	0%	1	100%	1
Talartid i sekunder	4642	37%	7786	63%	12428
Antal avbrott	5	33%	10	67%	15
Understöd	26	60%	17	40%	43
Kritik	112	39%	178	61%	290
Antagonism	0	0%	2	100%	2
Tvekan	10	38%	16	62%	26
Referenser	6	50%	6	50%	12
Frågor	20	47%	23	53%	43

Totalt

	Kvinnor	%	Män	%	Totalt
Antal deltagare	65	30%	149	70%	214
Antal repliker	349	29%	866	71%	1215
Tysta deltagare	7	30%	16	70%	23
Talartid (s)	8119	29%	20071	71%	28190
Antal avbrott	6	21%	22	79%	28
Understöd	34	51%	33	49%	67
Kritik	135	36%	236	64%	371
Antagonism	0	0%	5	100%	5
Tvekan	21	32%	44	68%	65
Referenser	8	35%	15	65%	23
Frågor	48	30%	110	70%	158

Referenser

- Almlöv, Cecilia, *Kvinnor och män i forskarseminarier. En studie av interaktionen på tre institutioner vid Uppsala universitet*. Stockholm: Centrum för kvinnoforskning vid Stockholms universitet, 1995.
- Bergsmeds, Marica & Monica Strandgren, "Pedagoger och genus. En studie om pedagogernas arbetssätt och tankar kring talutrymmet i klassrummet". Examensarbete. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, 2007.
- Bondestam, Fredrik, *Könsmedveten pedagogik för universitets- och högskolelärare – en introduktion och bibliografi*. Stockholm: Liber, 2005
- Butler, Judith, *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos, 2007 (1990).
- Enström, Nina & Birgitta Jakobsson, *Skelett i garderoben. Metoder för att upptäcka ojämställdhet*. Arbetslivsinstitutet och Luleå tekniska universitet, 2006.
- Einarsson, Jan & Tor G. Hultman, *Godmorgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Malmö: Gleerups, 1984.
- Elvin-Niwak, Ylva & Heléne Thomasson, *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2003.
- Genus i praktiken – på hans eller hennes villkor?*, red. Baude, Annika, Per Hansson et al. Jämställdhetsarbetarens förening, 1998
- Gunnarsson, Britt-Louise, *Interaction and Gender. A Study of Postgraduate Seminars at a Swedish University*. TeFa nr 12. Uppsala: Uppsala universitet, 1995.
- Gunnarsson, Britt-Louise, "Vem hörs på seminarier? Kvinnligt och manligt i den akademiska språkmiljön" i *Den nordiska mosaiken*, red. Rut Boström-Andersson. Uppsala: Uppsala universitet, 1997.
- Hirdman, Yvonne, "Genussystemet – Reflektioner kring kvinnors sociala underordning" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1988:3.
- Holme, Idar Magne & Bernt Krohn Solvang, *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur, 1997.
- Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur, 1997.
- Lundmark, Annika, Laine Strömberg & Towe Wiand, *Mest lika – delvis olika. Hur upplever kvinnliga och manliga studenter sin studietituation?* Enheten för utveckling och utvärdering, rapport nr 19. Uppsala: Uppsala universitet, 1999.
- Mark, Eva, *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Månsson Annika, *Möten som formar. Interaktionsmönster på förskolan mellan pedagog och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Malmö: Lärarhögskolan, 2000.
- Olevar, Helena, *Kvinnor i seminarieinteraktion. En studie av enkönade och blandade forskarseminarier*. TeFa nr 24. Uppsala: Uppsala universitet, 1997.
- Persson, Annika, *Diskursdeltagande – vilja och framgång på forskarseminarier*. TeFa, nr 17. Uppsala: Uppsala universitet, 1997.
- Sundin, Anders, "Kön och fördelning av talartid – en studie av två C-kursseminarier vid historiska institutionen", en opublicerad promemoria. Uppsala universitet, Historiska institutionen, 2004.
- Tallberg-Broman, Ingegerd, *Pedagogiskt arbete och kön. Med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur, 2002.

Uppsala universitets jämställdhetskommitté utlyser årligen pengar till analyser ur genusperspektiv.

Under vårterminen 2009 genomfördes en genusanalytisk undersökning av Historiska institutionens seminariemiljö. Syftet med undersökningen var att öka kunskapen om institutionens seminariemiljö ur ett genusperspektiv liksom medvetenheten om jämställdhet hos studenter och personal vid Historiska institutionen. Undersökningen var uppdelad i tre delar. Den första delen bestod av öppna observationer på A-, B- och C-kursen då bland annat kvinnors och mäns talutrymme kartlades. Den andra delen innefattade en enkät där studenternas syn på seminariemiljön och jämställdheten på institutionen undersöktes. Den tredje delen bestod av en gruppintervju med lärarna som fokuserade på seminarieledarnas roll och syn på seminariemiljön.

Undersökningen visar att talutrymmet vid seminarierna är mer jämnt fördelat än vad som var förväntat med tanke på resultat från tidigare forskning. Det finns dock skillnader i hur kvinnor och män agerar och uttrycker sig i seminariesituationen, precis som det finns skillnader i seminarieformerna och undervisningssätten. De flesta studenter är nöjda med seminarieformen som sådan men en del kritik lyftes fram i enkäten då det gäller genusintegreringen på grundutbildningen. Ett annat resultat av undersökningen är att studenter och lärare har formulerat förslag till åtgärder för att förbättra jämställdheten och kvaliteten på undervisningen. Dessa åtgärdsförslag är av sådan karaktär att de även kan tillämpas på andra institutioner vid universitetet.

Rapporten kan beställas från:
Uppsala universitet
Personalavdelningen
Enheten för lika villkor
Box 256
751 05 Uppsala
www.jamst.uadm.uu.se